GALGA MENTI MŰHELY

GALGA MENTI MŰHELY
5. szám

Szerkesztette:
ASZTALOS ISTVÁN

Losonci Miklós

FEDINECZ ATANÁZ FESTŐI VILÁGA

Petőfi Múzeum
Aszód, 1991.

Megjelent
Aszód város és az Aszódi Orvosi Rendelőintézet
anyagi támogatásával

Lektorálta:
Pogány Ö. Gábor

A borítót tervezte:
Tóth László

A címlapon Fedinecz Atanáz festménye:
A gerényi rotunda

ISSN 0237 594 X
ISBN 963 7148 13 9

Kiadó: Petőfi Múzeum — Aszód
Felelős kiadó: Dr. Asztalos István múzeumigazgató
Formátum: A/5
Példányszám: 1000
Készült a Typovent Kft. nyomdaüzemében
Nyomdavezető: Gerlach Gézáné
Munkaszám: 218/91

Bevezetés

A képzőművészet Kárpátalján is megszakítatlan folyamat, rendre új termést hoz. Különleges kincseket. Tizenháromezer négyzetkilométer, folyókkal szabdalt, hegyekkel övezett területen él egymillió ember, — magyar, ruszin, ukrán, szlovák, román, orosz, zsidó, örmény, hucul, bolgár, cigány, cseh, lengyel. Egyedi tett és a békesség ámulatot keltő változata, hogy a különböző népek az eltérő politikai helyzetekben is mindvégig becsülték, tisztelték egymást, — legeltették nyájaikat, járták a végeláthatatlan erdőket, a madárdallal bélelt csúcsokat, és e színes csöndben boldogultak, — szegényen és elszigetelten, de tiszta lelkülettel. Itt ered a Tisza, a Kárpátok folyói az Ung és a Latorca, a táj egyetlen összefüggő hegyritmus festői völgyekkel, kanyargó patakokkal. Megannyi őz, szarvas, vaddisznó mellett a tölgyesben és a fenyők között rejtőznek medvék, hiúzok, farkasok. Még valami; a harmónia.

Mindez nemcsak múlt, hanem jelen idő. Fedinecz Atanáz e táj szülötte, lelkületét ez a hangulat, ez a karakter, ez a béke és szelídség járja át, a fennsíkok, horhosok, magaslatok ereje, a monumentális zöld neszezés, melyet rozsdavörösre szinez az ősz, fehérre tisztít a tél. Ez a környezet mindenkit alakít, Őt is, fölvértezi a cselekvő megértés kérlelhetetlenségével. Időnként nagy indulatok támadtak az Ung völgyében, s utána mindig új csöndet szőtt az idő, a történelem. Egyetlen hatalmas asszony a táj, ezer és ezer földmell, varázsdomb, titokzatos, mámorító nyílás,-anyaföld.

Az Erdős Kárpátok lépcsőzetesen emelkedik, - a halmokat, dombokat meredélyek, sziklatetők váltják fel, - sok apró tág ölölben rak fészket a szépség, terebélyesül hucul pásztorok havasi kürthangja. Csúcs? Ezer csúcs. Választhatunk melyikre megyünk, mindig a magasság ölel át. Számlálhatatlan fenyő, kevés ember, - jó arány. Melegen áramló ritmus hatja át a természetet a Kárpátokban, s ez a kellemes áhítat ringatózik Fedinecz Atanáz festményein is, a táj egyedi koreográfiája határozza meg művészetének hangvételét, hiszen emberként is azonosult környezetével. Zokszó nélkül, örömteli együttérzéssel, hiszen a Kárpátok vidéke vonzó, befogadásra alkalmas kincs. Mindez festői önkén-

tesség, nem korlátozza képzeletének szabadságát a szolidaritás. Nagy család ez a vidék, magába olvasztja nemcsak a pásztorokat, hanem a zuhogó hegyi patakok sokaságát, a köves medreket, csurgókat, sasmadarakat is, e meg nem zavart természet még önmagában él, a história annyi hányattatása után, közben a hegyi legelők zsongító ajándékot sugároznak jószágnak és a hajnaltól napszálltig szorgoskodó falusi népnek egyaránt.

Vadság és finomság ötvöződik, - sziklák és a havasi gyopár, - mind-mind Fedinecz Atanáz motivumrendszerének tartozéka. Európa elfelejtett szöglete Kárpátalja. Babits szavait kölcsönözve, ez terhe és kincse is. Magára hagyott érintetlenség,- a szegénység szűzi csöndjében rejtőzik a szépség kimeríthetetlen hatalma, pompája. Itt valóban érvényes Illyés Gyula Tolnára fenntartott meghatározása az emberi sorsról: „Elfért életük egy kicsiny völgyben". Hucul ácsnak, nagyar kovácsnak, szlovák méhésznek Ungvár, Munkács az óperenciás tenger, egyszer ha eljut oda életében. Erőteljes, szűk élet ez, – világgá avatott völgyek egyetemessége terebélyesül központtá. Világcentrum Kárpátalja is, – nem tudottan, valóságosan. A félig magyarul, félig ukránul, félig németül beszélő sváb telepes, az orosz emigráns, a hegyekbe szorult gorál nem tud erről, nem is érdekli, – örömének, megnyugvásának horizontja a gyarapodó nyáj, ázott rét, teli kaptár. Református templomban hallik a zsoltár, jiddis szó is kering Ungvár utcáin, görög katolikusok és pravoszlávok perlekednek az istenházáért, egykori törökök érzik magukat magyaroknak, – emberként tisztelik itt egymást palántázó asszonyok, kerítést foltozó öregek, pöttyös labdát rugdosó gyerkőcök. A Latorca mentén, – ahogy Géczi Lajos írja könyvében –, „az összemosolygás nyelve" dívik. Érzik, értik, megértik mindannyian, – a lemk, bojk, verhovinai népcsoport tagjai, és magyarok, ukránok, huculok. Európa fő vízválasztójának mondják e térséget, mely egyúttal népek gyűjtőhelye. Jószándék, belső békesség, egymás iránti tisztelet és megbecsülés hídja köti össze őket oly annyira, hogy e népmassza a kárpátaljai ember fogalmát testesíti, – nemes és magas erkölcsű humánus értékrendet.

Öntudatuk és összetartozásuk legendás. Annak ellenére az, hogy csönd a párnája. Bizonyítéka mindennek, hogy 1975-ben Jutkovics Alex és 12 társa az USA-ban New-York mellett közös földet vásárolt, és Casquil-ban elnevezték Kárpátoknak, – Amerikában is Rahó környéke az otthonuk.

Meglepő, de igaz Géczi Lajos okfejtése, tényeken alapulva jelzi Kárpátalja népeinek egymás iránti megbecsülését, termé-

szetes demokratizmusát: „Vidékünk népe közel ezerszáz éven át etnikai határövezetben éli mindennapjait. E nem kevés idő alatt minden bizonnyal voltak érintkezési pontjai a szomszédság más nyelvű embereivel. Különösképpen az utolsó száz esztendő fölgyorsult, nyugtalan eseményei adhattak elég okot az egymás iránti bizalmatlanság szítására, netán ócsárlására. Meglepő módon azonban egyetlen olyan utalást sem találtam a gyűjtött meseanyagban, amely akárcsak a legkisebb célzást tenné más népek fogyatékosságaira, mi több, szellemi alacsonyabbrendűségére. Egyáltalán: a népmesét nem érdekli a nemzet, faji hovatartozás, teljesen immunis az annyi sok bajt okozó emberi ostobaságokkal szemben. A mese abszolút kozmopolita ilyen értelemben. Más dolog persze, hogy a mesék birodalma a honi táj fáival, állataival, szokásaival és természetesen embereivel telítődik." Ez az összegzés Fedinecz Atanáz magatartására, szemléletére hiánytalanul érvényes. Ő kárpátaljai ember, Kárpátalja a szülőhelye, Kárpátalja az ifjúsága, Kárpátalja az álma, a vágyódása, festői forrásanyaga Hű Kárpátaljához, – az egymáshoz alakított élet testvéri arányaiban talál rá festményein minden magyarok, huculok, gorálok szívére, egyéniségének markáns szelídsége válik e szelíd népsereglet örökösévé, – mely így és ezért érdemli meg közös fennmaradását. A fészekbe gyülekezés itt reményt nyújtott, erőt adott a megfogyatkozásban és szétszéledésben. Maradék magyar, maradék ruszin hordozza a hajdani néptöbbség lelkületét. Illyés Gyula 1954-ben emlékezik vissza Árpád nagy látomására:

„Miközben megsarkantyúzta a ményt
s a menetből egy sziklára kiállva
jelt adott: gyorsan! S nézte fürge szemmel,
mint juhász, aki minden ürüt ösmer,
hogy tódul népe át Európába".

E nagy tódulásban a magyarság töredéke a Kárpátokban maradt, – visszatartotta a fatönkre ülőket egy-egy szőke asszony, lucskos szurdok, köves patakágy, dongó darázs, virágillat, váratlancsók, – s aki ittmaradt a kontinens elzárt szélén, az is Európába érkezett szívének jószándékával. Kölcsey szigorú jóslata a sorvadásról vajon itt is érvényes?:

„És más hon áll a négy folyam partjára.
Más szózat és máskeblű nép;
S szebb arcot ölt e föld kies határa,
Hogy kedvre gyúl, ki bájkörébe lép."

Fedinecz Atanáz művészete válaszol e nem csituló kétségekre. Itt a különböző hatalmak együtt gyötörtek magyart, ruszint, – nem egy nép sovinizmusa pusztította a másikat – így nem új hon áll a Tisza, az Ung, a Latorca partján, hanem egy sokat szenvedett, soknyelvű kárpátaljai nép szeretne boldogulni egy nyitott emberi hazában. Lehessen ezt magyarnak, ruszinnak, szlováknak, ukránnak, akár európainak is nevezni, – ezt a vágyat nevezi meg Fedinecz Atanáz festményekkel, a Kárpátok Kölcsey jelölte „bájkörét", mely „szebb arcot ölt"-het a megértés és összefogás nemes eszményeivel, a minden nép által minden népet megbecsülő, egyenrangúságot biztosító tiszta szándékával. Fedinecz „Magány"-át egy háttal ülő ember, kalapos férfi testesíti. Padlós szobában ül egyedül, háttal egy sámlin. Előtte üres szék, fehér lábas a fehér-kék tűzhelyen, a kékesfehér falon fehér, sárga, piros edények, mellette két fehér vödör. Ki ez a monumentális, egész teret betöltő férfi? Magyar? Igen, magyar. Ruszin? Igen, ruszin. Szlovák? Igen, szlovák, Ukrán? Igen, ukrán. Magyar is, cseh is, lengyel is, – a kárpátaljai ember. Benne szorong, feszül a jelen magánya, a jövő boldogulása – a XXI. század.

A legnehezebb sivárság századok óta Kurdisztánra szakad, se szabadságuk, se jólétük, se kibontakozásuk, se külföldi hátterük. Ez a világ népnadrja, – a nemzettéválást a szomszédok önzésből eddig meggátolták. Az örményeknek legalább külföldi bázisuk van, Kárpátalja népeinek még több, – nemzeti otthon valahol másutt, s ez az éltető remény. A szívükben élő békétlenség is szerencsére hiányzik, adott a magyar-ruszin kézfogás, nem úgy, mint a vallon-flamand, az angol-ír gyűlölködés. Nem nézik le egymást, mint Amerikában az indiánokat, – a békét elsősorban Kárpátalja népei szerzik meg maguknak. A szelídség bölcsessége ez, a kölcsönös egymás iránti megbecsülés. Ez a színes békesség áramlik Fedinecz Atanáz művein, ezt a magatartást sugározza vissza valahány rétje, hegyi legelője, az estét, a szénát és a békét hozza a faluba térő „Ökrösszekér". Vizuális eszközökkel érinti, ábrázolja, értelmezi Fedinecz művészete azt az igazságot, hogy Kárpátalja a népek győztes kohója, – mindenki számára a másik ember, legyen ruszin, zsidó, cigány, ukrán, magyar: a testvérem. Mindez a mindenkori hatalom kisebb-nagyobb erőszakosságától független, talán azért, mert valamennyi népközösséget sújtotta.

Szellemi földrajz

Erő csak aszkézis alapján valósítható meg. A kárpátaljai lelkület alakítja ki a kárpátaljai stílust, – mely a kárpátaljai nagy családot tartalmazza, láttamozza a kárpátaljai táj egységes nagy otthonában. A magyar nép történelme során nem gátolta más népek elhelyezkedését, terjeszkedését, – nem erkölcseink romlásából, hanem lágy erkölcseinkből adódott, megértésünkből, hogy lombosodhatott fennhatósága időszakában a ruszin, ukrán, szlovák, szerb, román ág a Kárpát medencében. A magyarság nem okozott genocidumot, – ezt a török-szír-iraki-iráni-orosz önszégyent elkerülte, melyet ezen erős hatalmak kurdoknak, örményeknek szórtak általános és végérvényes szenvedésnek. „Más hon" állt az Ung partjára, de a magyar is ott maradt, – sok népből összegeződő szelídséget épít önmagának a kárpátaljai ember, ez a táj humánumot sugároz, Európa mintahelye lehet a jövőben, példa a megbékélésre. Fedinecz Atanáz ezt a színes szelídséget ringatja végig hegységgé növekvő dombokat fölvonultató nyári dombtájaiban, az érett jóságot láttatja a töppedt házakban, egynáshoz símuló karámok meghittségében, a csak kicsit feléjük emelkedő falujelvény, közösségcímkéjű templomtornyokban, e fiból épült emberi melegségben. Szó mint száz, Fedinecz Atanáz művészete eszméjében is korszerű, hiszen színekbe zárt és sűrített humánumával immár a harmadik évezred európai hazáját építi, az egységes emberi hazát a Kárpátokban és az egész világon. Mindez nem a magyar, ruszin karakter föladását jelenti, hanem minden személyiség és nép egyetemes kibontakozását, a határok értelmes föloldását.

Kárpátalja színes sziget Európában, színes sziget az időben, nagy pillanata volt, amikor 895-ben hágóin átömöltek a magyar törzsek, veszélyes órája lett, amikor 1241-ben Batu kán seregei özönlöttek a szorosokon, – előtte, utána csönd. Maradtak a pásztorok, juhok, méhek, – a Hadak útja itt mindig elcsöndesedett, a história viharait a békesség napfénye követte. A béke színes jeleit, a fönnmaradt töredéket, amit a történelemből a varázs-természetre lerakott az elmúlt ezredév, azt ragadja meg festői motívumnak Fedinecz Atanáz. Az örök kategóriát, az őszt, a fákat, az otthonukba hazatérő embereket. Nem a megrázkódtatásokat, ha-

nem a harmóniát, nem az árnyakat, hanem azt a fényt, melyből a tónusok és az örömök születnek.

Kárpátalját testesíti nemcsak a sok várkastély, a számtalan erdő, csúcs és nyáj, hanem Petőczy Kata Szidónia költészete is:

„Erdei sok vadak, repülő madarak,
Sok jajszómat halljátok!"...

...„Sebes árvizeknek, kegyetlen szeleknek
Érzem kemény zúgását,
Szívemnek fájdalmit, iszonyú kínjait,
Szemeim könnyhullását"...

...„Még lelkünkbe is gyötörnek,
Az igaz hitért gyűlölnek,
Egy helybülé másba üldöznek,
Templomidbul kiűztenek".

Bizony a jajszók, kegyetlen szelek, könnyhullámok, gyötörtetések napjainkig hosszabbodtak, most éljük, cselekedjük a reményt, hogy utolsó óráikat élik, hogy megszűnnek, – Fedinecz Atanáz képei ilyen szelíd, hasznos látomásokat sugallnak és Kölcsey Ferenc „Huszt"-ja is Kárpátalja minden népének sugárzó élő üzenet:

„Hass, alkoss, gyarapíts: s a haza fényre derül!" Több neve van e hazának: Hungária, Kárpátalja, Európa. Petőfi is bepillantott Munkácsra, ahol festészetünk óriása született, s a közeli táj lendítette útjára a közelmúlt világhírességét, Warholt. Técsőn Hollósy Simon vezetett nemzetközi művésztelepet, mintegy annak igazolásául, hogy Kárpátalja nem Európa széle, sokkal inkább elfelejtett közepe a kontinensnek. Ez is a táj szellemi földrajza, – egyenes út vezet Fedinecz Atanáz festészetéig, e szellemi magaslatok örököse magatartásban, szemléletben. A hegyek közé tömődött népek elfelejtődnek, – nevezzék őket csecsenecknek, góráloknak, magyaroknak, ruszinoknak, elfelejtődnek, de megmaradnak, a Kárpátok búvóhelyet is jelent, nemcsak kiszolgáltatottságot. Mintha itt esetenként még inkább megállt volna az idő, miközben nem egyszer országot váltott a táj, – egyazon ember élt az Osztrák-Magyar monarchia fennhatósága, a magyarok, a csehek, a szlovákok, a románok, a szovjetek alatt, – miközben ki sem tette lábát faluja határából. A helyzet skizofrén, de a nép egészsége törhetetlen, – kibírta ezt a történelmi paranoiát. Ezerszeresen megérdemli jövőjét. Visken jórészt reformátusok élnek, – széle ez a hitnek, központja az itteni magyarságnak. A másik falu másik

fájdalom és másik remény, ott ruszinok élnek, – hasonló tisztasággal és elszántsággal. Fedinecz Atanáz abban harmadik évezredi jelenség, hogy elsősorban és kizárólagosan nem népi-nemzeti, hanem emberi kategóriában gondolkodik és eszmél, miközben hű a saját fajtájához. Gyökér és egyetemesség irányítja művészetét, tavaszi rétek látványa és a gondolkodásunkban most érő, fogamó, születő látomások, az a titok, mely ma még láthatatlan, de holnapra látható törvény lesz. Festményei ezt a metamorfízist keresik, kutatják, – a forrást, a bartóki tiszta forrást, s a még meg nem nevezett távlatokat. Lágyítja a múlt fölkiáltásait, fölszólításait, – legyen végre elégia minden dráma, ilyen kifutást engedélyez műveinek. Aki képeire néz, nem lát benne rabigát, fogságot, bilincseket, inséget, – csak szerkesztett festői harmóniát. Ő nemcsak orvosként, hanem festőként is gyógyít. Fedinecz Atanáz nemcsak az emberi tüdő röntgenszakorvosa, hanem a boldogság színekkel felderítő radiológusa. II. Rákóczi Ferenc gyermekként 1686-ban még ilyen igéket mondott:

„Ínség bilincsejét kerölő magyarság,
Egy Munkács várában szorult a szabadság".

Fedinecz művészete szépnek, de botránynak is tartja a szegénységét, s minden magyarok, ruszinok, gorálok szabadságáért küzd. A kép, a Fedinecz-kép már a zavartalan holnap, – minden elnyomást és nyomort nélkülöz, – színes harmóniája a jövő első téglája. Valóság és eszmény egyszerre. Mindezt a látványban rögzíti, értelmezi, e gondolatsort a motívum tartalmazza. Megleli a kincset a tájformákban, melyek kiemelkedően gazdagok dús szépségük révén. Ezáltal a festőnek bányája, kimeríthetetlen raktára a Kárpátok vidéke, Fedinecz rátalált, használja.

„Engem faggyal borít Kárpátnak bús melléke", – kiált föl Dayka Gábor 1792-ben, itt hallotta „bús fülmile szívsebhető zengését"-t, „az ég rengő dördületé"-t, – s mindez Fedinecz Atanáznak a színes varázs, s amit Dayka „Halotti csöndben fekszik az érező természet"-nek, nevez, az Fedinecz relációja. Petőfi a maga őszinte Alföld-igézetében „zordonnak" érzi a Kárpátokat, festőnk éppen neveltetéséből adódóan a Pop Ivánt érzi igazi otthonának, az alfölddel most barátkozik. Más a sors, más a karakter, – a világ mindenütt kincsestár. Ungbükkös, Felsődomonya, Sólyomkő, – költői nevek a Kárpátok hegyláncaiból, ilyen festői rögökre bukkan Fedinecz, s mind fölszínre hozza képfelületein az általa megpillantott szépséget, különlegest. A

romló maradékot valaki mégis fölfedezi. Tompa Mihály költészettel így talál rá Beregszászra:

„A nagy kincsből a helyre,
Melyen találtatott:
Rakának a folyónál
Elsőbb is templomot:
S kiirtatván tövestől
Körülte a berek:
Ott településtenek le
A pásztoremberek."

Fedinecz Atanáz képsora a fatemplomok beszédes tekintetét ragadja meg, görbe utcákban a fönnmaradás nyugalomba vesző színes izgalmát. Különös munkamegosztás ez, – parcellázott gondossággal tárulkozik föl minden pusztuló érték és művészetté fokozódik. Az 1910-es években Técső nagy korszaka lett, hogy tanítványaival ott dolgozott Hollósy Simon, – a gerényi rotunda Fedinecz Atanáz képzeletében támad föl, szerveződik festménnyé a 80-as évek elején. A táj nem üresedik ki fákból, festőkből, költőkből, – telített marad a szépség várakozó csodájával.

Ady így szólította meg a térséget:

„Protestáló hit s küldetéses vétó:
Eb ura fakó, Ugocsa non coronat".

A protestáló hit megmaradt, az ember, a kárpátaljai pásztor konok és makacs igazságérzete, de a vétót kiáltó dobbantás helyett itt is egyre inkább a kibontakozás motoz, bármennyire is bonyolult. Fedinecz Atanáz művei messzemenő, – visszatekintő és előremutató szelíd képi szemlélődésekkel már ezt a jövő-horizontot kutatják, tágítják, rendezik a teremtett festői szépség új alakzataival.

A Kárpátok festői

Sok a nemes elődd; valamennyiüknek Fedinecz Atanáz is örököse. Szolyváról remek tarsolylemez került elő a X. századból, Ung megye címerének grafikai rajzolata is finoman érzékeny 1571-től, rajzi szimmetria jellemzi az ungvári takácscéh pecsétnyomóját, melyet 1701-ben készítettek, tisztességes kompozíció a Munkács váráról Heinrich Insingerus metszete a XVI. századból. Minden hely, valahány idő művészettel ad jelzést az utókornak, így Lám Sándor 1862-es akvarelljei Munkácsról, Ungvárról, Husztról művelődéstörténeti dokumentumok, Paur Géza Beregvárról festett vízfestménye szintúgy. Kárpátalja minden rögét is megszentelte a művészi gondolat, a természet örök ünnepéhez a századok során fölzárkózott az emberi szépség. Emlékezetes emlék a zöld domboldalról megdőlt sírtáblákkal integető holubinai zsidó temető, a kismuzsalyi templomrom, a beregszászi gótikus ablak, a beregsomi kopjafák, a hetyeni szószék, Bocskai István fedeles serlege Mezőkaszonyból, a vári toronysisak, Petőfi Sándor emléktáblája Badalón, a csetfalvi kazettás mennyezet, a továszói várrom, a nagyberegi szentélyboltozat, a nagyszőlősi Perényi kastély, a viski templomhajó gótikus oszlopfője, festett famennyezete, a számtalan gyönyörű fatemplom Szeklencén, Mihálkán, Széldomboson, Ósándorfalván, Husztsófalván, Padócon. Izgalmasak a felsőapsai templom előcsarnokának falképei, az iszkai harangtorony.

E műtárgy – és műemlékkörnyezetben nőtt, nevelkedett Fedinecz Atanáz, minden természeti és ember alkotta szépségre nyílt szeme, köztudottá vált eszmélésében Révész Imre nagyszőlősi akvarellciklusa, Bartók egykori lakóháza. Elsősorban azonban festők és képek kormányozták kibomló szellemiségét. Munkácsy Mihály innen indult, Révész Imre ide érkezett, Hollósy Simon részben itt, Técsőn is alkotott, – akiknek festői termését Fedinecz Atanáz számba vette. Még inkább a Kárpátalja-gyökerű, Kárpátalja-sugárzású, Kárpátalja-állandóságú festők irányították képzeletét.

Kassai Antal, aki ezt a motívumkincset szikráztatta festményekké, – megidézte az Ung völgyét, Verhovinát, évszakok özönlését a Kárpátokban, a Fekete Tiszát, – s közben maradt ereje,

hogy az itáliai Velencéről külön sorozatot fessen. Ebben a mentalitásban azonosult Kassaival Fedenicz Atanáz, aki egyrészt szintén fő forrásának tartotta meg máig Kárpátalja kies és ezer földolgozásra váró szépségtartományát, de nemes rajzi kirándulásain Riga és Párizs egy-két különös, neki megszólaló részletét is értelmezte. Kassai leíró szorgalma Kárpátalja enciklopédiájának nagy fejezete, – ezt a lázas számbavételt, a táj festői dokumentálását folytatja Fedinecz Atanáz is új elemekkel, melynek lényege a motívumhoz csatolt jelképes erő, az a rajzi energia, mely a környezetet és egyéni líráját jó arányban ötvözi.

Boksai Józsefet szintén élteti a Kárpátok varázsa. Fölszabadult akadémizmussal, s ugyanakkor impresszionisztikus könnyedséggel idézi saját anatómiai-lelki arcát, az ungvári piac forgatagát, a távoli huszti vár panorámáját, a kökény virágzását, szinyeviri dombokat, a vizi malom meghittségét. Tőle a föltétlen önbizalmat, a természetes munkakedvet leste el Fedinecz, azt, ami Benne is sűrűsödött, de megnyilatkozásra Boksai bátor küldetéstudata serkentette. Fedinecz Atanázban e boksai nyomon tudatosodott, hogy nincs joga egyetlen általa fölfedezett szépséget számon kívül hagyni, boldog kötelezettséggel sorra megörökítette azokat.

Kocka András szurikovi színbőséggel és eredeti bájjal gyűjtötte lányarcra a táj és az élet megmentett mosolyát a Kárpátok egy nyúlványának zöldeslila hátterével, – ezzel ellentétben a völgyekben megbújt falu ábrázolásában kellemesen visszafogott. Ízlés kormányozza palettáját, – szelídség és szerkesztett erő, a valóság formáinak és az élet ritmusának mély megérzése, – a színnel öltöztett Kárpátalja-otthon festői véglegesítése. Más alakzatokkal gazdálkodva ez a lelki magatartás Fedinecz Atanázra is érvényes. Mindez a kárpátaljai festőkre általában jellemző, lelki közösség rétegeiben keresi és találja meg Fedenicz is a maga egyedi küldetését az özönlő festői föladatok áramlásaiban.

Erdélyi Béla a kárpátaljai festészet nagy alakja. Pazar pompát árasztanak felületei, kényes francia ízlést, a „Vadak" keleti változatát, miközben feldereng művészetében markáns biztonsággal a magyar karakter. Amit érint, – legyen az vörös árnyalatokban rezdülő csendélet, fotelbe süllyedő lány, asztalra helyezett, áttetsző vizes kancsó, vizes pohár, a közelből fölvillanó dombkorona, munkácsi vár, az ungvári festők dokumentatív csoportja, lángvirágok, zsinóros magyar ruhába, díszbe öltözött jegyesek ülő alakja, – minden műve hiánytalan festői telitalálat; megoldás. Mindez, Erdélyi Béla értékrendje Fedinecz Atanázt is fegyelemre, összpontosításra serkentette, – Ő is maradéktalanul arra törek-

szik, hogy Erdélyi Béla eredményeihez hasonlóan önnön határait járja be a szigorú és egyre szigorúbb kontroll jegyében. Ezt teszi.

Mindenki példa számára. Duncsák Attila a dekoratív festésben jeleskedik, Borecki Béla erénye a világ csendéletté sűrítésében jelentkezik, Soltész Zoltán egy-egy műemlék jellegét szemrevételezi az adott tájkörnyezetben, Bedzir Pál, Szeman Ferenc, Horváth Anna szintén az új lehetőségek keresői. E táj vendége Lakatos József, akit a Vereckei szoros látványa és emléke ihletett, Glük Gávriil, aki nagy kompozíciókban összegezte a kárpátaljai népsorsot, – mind tanulságot jelent Fedinecz Atanáznak. Arra ösztönözték a benne sugárzó színes energiát, hogy maradéktalanul aknázza ki a termő, lobogó álmokat, gondozza szellemi termését, minden jó magot lendítsen a festészet magaslatára. Meghallotta e belső hangot, – ennek jegyében cselekszik.

Kárpátalja festőművészei tehetségük szorgalmával föltárták a vidék szinte valamennyi, eddig rejtőző szépségét, fölébresztették és láttamozták az emberek álmait, vágyait, fölkutattak szinte minden árnyalatot és lehetőséget. A hóval borított kertek, a hóban elakadt ökrösszekerek mind megjelennek a képeken, ahogy kucsmás emberek vigyázzák, nehogy boruljanak magas szénarakományukkal a törpe fenyők körül. Látható immár a tömérdek kazal, ahogy madarak szállnak tetőikre, a juhokkal, baltás férfiakkal, szoptató anyákkal benépesült udvarok, melyeken a színes élet, a színes jövő lüktet, a szurdokokban bújócskázó fény, – lakodalmi menet és temetés.

Fedinecz Atanázra közelebbről és áthatóbban áramlott Szeman Ferenc, Vladimir Mikita, Ernst Kontratovics és különösen Manajló Fedor művészete. Szeman Ferenc bátorsága és absztraháló újdonsága lett ugyanúgy fölszabadító példája, mint Mikita bensőséget találó kedves és sűrített elnagyolásai, – melyek két irányban jelentettek számára tájékozódást.

A nyugalom és a feszültség egyszerre lett így osztályrésze, Kontratovics azt sürgette példája nyomán Tőle, hogy merészen alakítsa az anatómiai képleteket érzelmei és fölismerései kifejezésére. Bíztatta a szinkezelés sajátos hevességének alkalmazására is. Manajló Fedor látomásai azért döbbentették meg Fedinecz Atanázt, mert e titkok, sejtelmek benne is éltek, – itt a gyökerekben fedezhető fel a rokonság, nemcsak a motívumok hasonló összegezésében. Ő a szolidaritásban és a mélységben festő Dosztojevszkij, – szemléletében és hatásában totális.Más emberré alakít. Úgy szégyeníti meg a kicsinységünket, hogy azonnal csúcsra emel. Több ez vigasznál, ez a festői kinyilatkoztatás a

lélek megvilágosodást eredményezi, e kárpátaljai Buddha életünk felülvizsgálatára kötelez, s azzal örvendeztet a maga szines útjával, hogy életünk igazi, lényegi irányára bukkanunk, – gazdagodva, gyarapodva változunk meg. Manajló Fedor drámai katarzisa egy ránk villanó szemben teendőinket, elnapolt hivatásunkat lármázza föl, – e szemekben a világ tükröződik. Az élet „Sanctus, sanctus, sanctus" szentsége, ahogy a kisfiú a tagozott színpompában a bárányt magához öleli. Akár Picasso és Csók István, – Tőlük függetlenül Manajló is kék párnázatot ad a „Bánat"-nak, – a halál is szertartás, különös ámulat ugyanúgy mint az élet színes forgataga, a várakozók tekintete. Csak olykor tesz engedményt, hogy mesehangulatot árasszon, – „Állattenyésztő"-je a puszták és hegyoldalak ősi táltosa és az 1969-ben festett „Reggeli" szinte Szinyei Merse Pál „Majális"-ának lélekbe markoló folytatása, csak itt a domb hegyre, az impresszionizmus lágy kubizmusra, a kirándulók mezei emberekre váltanak. Itt is esznek, isznak, itt is asszony a kompozíció központja, itt is étekkel terített a földasztal, itt is színekben tündöklik a táj, itt is hatalmas ünnep az élet, – csak e csoda följegyzője ezúttal nem Szinyei Merse Pál 1873-ban, hanem Manajló Fedor 1969-ben. Tőlük, Kárpátalja festőitől, – még inkább a hegyektől, virágzó völgyektől, az emberek szemében megbúvó szomorúság csillogásától, ballagó néma állatoktól kapta az indítást Fedinecz Atanáz, – hogy tömérdek munka, odaadás, összpontosítás révén elérje önnön csúcsait, – hogy a legnagyobb önmaga legyen, lehessen. Ennek jegyében munkálkodik, magas mérték alapján szervezi erőit, távlatait.

Élete, készülődése

Fedinecz Atanáz 1936-ban született Ungváron. Édesapja híres sebészorvos volt, – szülei odaadóan nevelték. Professzor apja, Fedinecz Sándor egyengette fia orvosi pályáját, – így lett Fedinecz Atanáz röntgen szakorvos. Mindkét testvére szintén orvos. Édesanyja, Leskó Mária biztosította azt a békés otthont, ahol az élet minden vihara, szenvedése megcsitult. A család ereiben magyar, ruszin, német vér folyik, – így lett Ember, festő és orvos Fedinecz Atanáz. 1960-ban szerzett orvosi diplomát, s miközben gyógyított, – festői vonzódásának engedve 1974-ben egy éves képzőművészeti studiumot végzett el Odesszában. Ekkor főleg fotografikával foglalkozott. E lapok és festményei a továbbiakban közel húsz nemzetközi kiállításon vettek részt.

1980-ban települt Magyarországra. Aszódon végzi szakorvosi hivatását, közben fest. A művészet a másik küldetése. Becsülettel végzi mindkettőt. Fáradhatatlanul, – mentve és teremtve az Életet, – diagnózissal és művekkel. A festészet csodája már itt Magyarországon támadt föl Benne, – fölébresztette képekben szűkebb pátriáját, Kárpátalját, – hiszen Ő József Attila versét módosítva művekkel mondja el, – hogy Ungvár, Ökörmező, Volóc, Szeklence, Vámosatya, a Fekete Tisza, Ujtövisfalva, Rónahavas, Bercsényifalva, Nagymogyorós, Felsőkerepec, Bábakút, – az egész Kárpátalja lobog Benne, teremtődik tovább emberséggel és művészettel.

Egész nap gyógyít, ez a hivatása, művészete is gyógyír a lélek sérüléseire, szenvedésére. Maupassant mondta Flaubert-ről: „Élete az irodalom". Hasonló Fedinecz Atanáz sorsvállalása; élet, tudomány, művészet. Gyökere, forrása Kárpátalja, sugárzási körzete Európa, hiszen önálló és közös kiállításon Budapesten, Aszódon, Hévízgyörkön, Kaposvárott és a kontinens több városában mutatta be ízzel-zamattal festett, eredeti hangvételű alkotásait.

A szellemi postát, amit kapott, – közeli és tágabb családjának közvetítette. Giricz Vera, hitvese, inspirátora egyben, – portréjában ezt a lelki-gondolati azonosulást idézi, lányuk Nicole orvostanhallgató és a festészet jelöltje, erről tanúskodnak jó vizsgái és korrekt képei. Jövőjét alapozza.

Ars poetica

Fedinecz Atanáz ars poeticáját szavakkal is meghatározta. Íme első följegyzése: „Az alkotásnak olyannak kell lenni, hogy az elsődleges érzelmi hatás után ne kerülje el a tudatot, teremtsen egységet a múlt és a jelen, az ember és a természet között, vagyis szolgálja a harmóniát". Arány és egyensúly jegyében találja meg egy adott képi lehetőség optimumát azáltal, hogy a mű eredeti alakzatának érzelmi, tudati, természeti, gondolati szövetséget szervez, hogy a végeredményhez jusson. Ez nem más, mint a megzavart összhang visszahódítása a képi műalkotással, így az emberi teremtés nemcsak ábrázolja, hanem gyarapítja a természet szépségenergiáját. Fedinecz elméleti célját műveivel hitelesíti a gyakorlatban úgy, hogy a létrehozott festői harmóniákkal növeli is – egy különös gyönyörködtetés, eszmélés segítségével – az ember belső békéjét. Fedinecz műgondja e békéltetésre is kiterjed, minden alkotása csökkenti a világműködés zavarát, egy téglával gyarapítja a humánus lét színes csöndjét, így valamennyi portréja ezt a küzdelemmel megvalósított nyugalmat, s annak fokozását, a szerkesztett méltóságot jeleníti.

Izgalmas, amit e gondolatsorhoz hozzátesz: „A festészet technikája akkor éri el a csúcsát, ha a nézőben olyan érzést tud kelteni, mintha Ő is részt vett volna a kép megalkotásában". Mindez abból adódik, hogy Fedinecz általános empátiája olyan élményekből összegződik, melyek mindannyiunké. Ebből következik az, hogy festményei szemlélésekor úgy érezzük, mintha az adott tájat már láttuk volna, láttuk, mivel más helyen velünk is megtörtént már ez a vizuális esemény, csak Fedinecz festette meg. Nem az együtthatók azonosak, hanem azok szellemisége. Valahonnan ismerősek művei, – a lelkünkben élnek alkotásaitól függetlenül, képei csak tudatosítják bennünk az összemberi érzelmeken alapuló élményt, melyek tájakkal, ifjúsággal, az élet különböző állomásaival kapcsolatosak. Minden képe ismerős, mert olyan hangulatokat ébreszt bennem, aki én vagyok vagy voltam.

Fontosnak tartja a kiemelést és az elhagyást, azt, hogy a festő leírások helyett használja motívumait. Erről így nyilatkozik: „Az etnográfiát úgy kell érinteni, hogy a kép ne legyen csak a műem-

léknek a pontos rögzítése, hanem kiváltson egy érzést a múlt és az emberi lét örökkévaló problémái iránt". Egy biztos, Kárpátalja zsúfolt intim műemlékekben, az is tény, hogy Fedinecz „szellemtápja" e sok fatemplom, a természet mellett a számtalan népi műemlék, mely lelkületének immár része. Ezt az élményforrást közvetíti festményein olyan központozással, mely a belső én tartozéka. Ezért vált ki bennünk is maradandó hatást, mert a látványt összekötjük ifjúságunk sajátos környezetének kedves képeivel, azzal a lánnyal is, első szerelemmel, – akit először pillantottunk meg a templom személyessé váló szögletében vagy az akácfák illatában.

„Tökéletesen csak azt lehet megalkotni, amit a festő jól ismer, amihez ért. Hemingway szenvedélyes vadász volt, ezért kiválóak ilyen tárgyú elbeszélései" – írja Fedinecz Atanáz. Nyilvánvaló igazság, művei is tükrözik, hogy az élményekhez ragaszkodó belső műgond alapján festi azt és csak azt, ami lelki-szellemi birtoka, – azon kívül semmit. Az is tény azonban, hogy e birtokolt kincsből csak bizonyos vonulatokat alakít át művészetté, – mást számon kívül hagy. Fedinecz is szenvedélyes vadász, – Kárpátokban portyázott, Szibériában lőtt medvét, – ez az életvalósága azonban festői értelemben máig érintetlen. Szüksége van az alkotónak olyan tartalékokra, melyet a jövőre halaszt vagy esetleg örök háttér marad, ez a választási lehetőség azonban a lélek olyan gazdagságát jelzi, mely biztonságot ad, alapot a festői tevékenységhez.

Fedinecz így folytatja vallomását: „Ha a kép magyarázatra szorul, úgy nincs befejezve. Ha szavak nélkül a kép nem jelent semmit, – még nagyobb a baj. Az alkotás állandó belső harc. Meg kell érteni a természetet, feltárni annak titkait, megismerni belső logikáját, de mindezt saját szempontjából ábrázolni. Az énnek ott kell lenni minden vásznon". Ezen eszmefuttatáshoz annyit fűzhetünk hozzá, hogy a mű befejezhetetlen, hiszen ez vezet át a nézőhöz, aki fölismeréseinek gyönyörködésében folytatja a művet annyi iránnyal, ahány nézője lesz az idők során az egyes alkotásnak. Örvendetes, hogy nem kell szólni Fedinecz képeiről, – azok vallanak magukról, minden festménye kinyilatkoztatás. Vallomása tartalmazza azt az örömteli folyamatot és lelkiismeretességet, ahogy fokozatosan eljut addig a pontig, amikor a „pokol tornácán" várakozó mű felfedi magát, kéri a festőtől; vegye észre, adjon testet létezésének. A teremtés minden állomását végigjárja

Fedinecz is, hogy az érzelemből kép legyen, lehessen. Így és ezért találja meg az oly egyszerű témáknak tűnő színes dolgokban és jelenségekben a költészetet, hiszen az egész valóság varázslat.

Egyre mélyebbre hatol önvizsgálata. Megemlíti, hogy „Gyakran a realitás torzítása vagy jelképes ábrázolása erősíti az igazságot. Minden egyes alkotás a művész gyónása. Itt nem szabad hazudni. Kísérője a tragikus egyedüllét, – a mű lelkének kiáltása". Erénye, hogy Fedinecz a motívumot önlelkének személyes rezdüléseivel módosítja, mindig őszinte, s megküzdött magánya színes örömmé változik, boldog hírré. Ugyanis, „A művészet nem lehet speciális krónikás, mely csak a drámát, csak a szenvedést ábrázolja. Legyen emberszerető, hiszen a boldogság, a szépség, a gyöngédség kimeríthetetlen témát jelent", Ő szerencsés ember, hiszen derűlátó, – így nemcsak közvetíti a létezés színes önfeledtségét, hanem éli is, Fedinecz esetében az öröm teremt örömet.

Megszólal önérzete is, a ritkán megközelített csoda pillanata és az a titokzatosság, amikor személyes nosztalgiája és egykori környezetének sorsa ötvöződik: „Igazából csak én tudom megítélni műveim értékét. Ami rossz, könyörtelenül megsemmisítem. Néha előfordul, hogy hihetetlenül állok meg egy-egy festményem előtt és csodálkozom, valóban én festettem? Ilyenkor nagyrabecsülöm magam. Olykor a tájképeim akaratomon kívül szomorú hangulatokat sugároznak. Én lennék ilyen? A szülőföldem nosztalgiája és fájdalma ez? A születési hely, az ifjúság környezete szabja meg az alapot, ez a gyökér, melyre a művészet épül". Kétségtelen, elsőként a festő ítéli értékeit, hibáit, – csak bizonyos idő elteltével fedezhetjük fel a valós minőséget, de akkor már a világ ítélkezik, csak a világ. Könyörtelen igazsággal. Amikor Fedinecz „nagyrabecsüli magát", – fölemelő pillanat. E nagyrabecsülés őszinte állapot, szerénységének igazolása, hiszen az álszerénységet kerüli el a pontos definícióval. Akkor is szabatos, amikor a személyiség és a sors általános és közös jegyeit tárja fel, emberi tartalommal ruházza fel a köveket is. Mindezt már nem a szavak, hanem festményei közvetítik.

Meghatározza a portré követelményeit, mivel sok arcmása idézi századunkat. Minden örömével, szenvedésével, sorsával. Így vélekedik: „A portré nem zsánerkép. Ne legyen kifejezés az arcon, – mosoly, félelem, öröm. A Portré legyen szenvtelen és csak az ember belső világát tükrözze, a lényét. A kezek is lehetnek kifejezői az érzelemnek. (A bohóc és a pók) c. festményemen

naszk takarja a bohóc arcát és csak a szeme és kezének mozdulata fejezi ki elbizonytalanodását, hogyan mehetne tovább úgy, hogy ne sértse meg a pók életművét, a pókhálót". A leonardói mosolyt kérdőjelezi meg Fedinecz? Nem. Semmiképpen, csak az Ő portréfelfogása különbözik, s ehhez szíve-joga, éppen így képes folytatni a legnemesebb reneszánsz hagyományokat, hogy a mosolyt, mint a jellemábrázolás egyik lehetőségét mellőzi úgy, hogy az arc szerepét áthelyezi a kezekre. Az különösen megindító, hogy emberszámba veszi a pókot, ösztönös munkáját létfontosságú alkotásnak nevezi. Mindez állatokra kiterjesztett humánus, egyetemes emberség. Mélységesen igaz és univerzális, – festészettel véglegesült filozófia.

Figyelemre méltó a következő megállapítása is: „A szimmetria a rend szimbóluma, az aszimmetria a szabadság jele. Aszimmetrikus vagyok. ha szülnöm kellene, – én képet szülnék." A madáchi szintézis körforgalmában Ő, Fedinecz a szabadságot választja, éppen azért, mivel a rend rendetlenségében nőtt fel, szüntelen korlátozások közepette. Mindazonáltal kompozíciói a rendezett aszimmetria elvei szerint épülnek, – csúsztatott rendszer az Ő szabad szerkesztése, ugyanazon rokon formák változataiból épül képi egységgé. Általános igazságot jelöl meg akkor, amikor magára vonatkoztatva érzékelteti, hogy minden művész nemiségétől függetlenül anya, – szüli, teremti műveit.

Mintegy tetőzésként fogalmazza meg ars poeticájának nem befejezhető, de szavakkal és művekkel kezdett lényegét: „Szülőföldem gazdag történelmi és szellemi múltja, páratlan szépségű tájai alakították és csiszolták palettámat, vásznaim témáinak ma is kiapadhatatlan forrásai. Büszkén vallom magam a Kárpátok szülöttjének, művészetemmel az itt élő embereknek állítok emléket."Számára a táj szövetséges, – lelki anyaföld, biztosíték és alap a küzdelemre, a fönnmaradásra és az orvosi és festői alkotásra, – mely életének immár kiiktathatatlan egysége. Gyógyítása a világnak diagnózissal és szépséggel. Annak jegyében alkot, amit Ingmár Bergman hangoztatott: „A művészet tette lehetővé számunkra, hogy befolyást gyakoroljunk létünk fejlődésére". Kétségtelen, hogy Fedinácz Atanáz is, miközben a természet szépségeit leltározza festői leírásával, ezzel párhuzamosan arra is törekszik, hogy létrehozott festői értékrendjével magát a létezést gyarapítsa. Ez az a pont, amikor az ember nemcsak lakója, polgára, hanem teremtője a Mindenségnek. Ritka, kivételes ese-

tekben elérhetjük ezt a magaslatot. Általánossá válhat mindez? Erre csak a jövő tud válaszolni. Fedinecz Atanáz festményeivel előre lát, a holnapra figyel. Így éri el azt, hogy nem ruszint, nem magyart, nem verhovinai nőt, hanem mindig és kizárólagosan a kárpátaljai embert, az európai homo sapienst festi. Otthonában szibériai kutyák őrzik a békét, mintha farkasok lennének, olyan szürkék és titokzatosak, őrzi képeivel a hegyek csöndjét, Párizsban talál motívumot, Amerikába utazik, Aszódon és Budapesten él, s ami lényeges, – művészetének egyszemélyes mitológiája van, ez az Ő kimeríthetetlenül egészséges kincse és távlata.

Fedinecz Atanáz festői törvényei

Nem tűri művészete a világ célszerű zűrzavarát, nem tűri a közöny, a középszer méltatlanságát, képein vigyázza az erdők méltóságát, a rétek nyári pompáját, – hazája a Föld, minden műve sugározza a nagy színes hírt: Ember vagyok. Akkor is ezt közvetíti, amikor merőben növényeket és hegyeket fest, virágos völgyeket és legelésző állatokat. Mágikus emlékképekben örökíti meg a tájat, hajdanvolt és maradandónak bizonyult, meghatározó élményeit, s ez a mágikus jelleg, ez az állandó, szívében őrzött liturgia fölruházza azzal az őszinte szertartásossággal, mely Őt élekben és nem religióban a papi rendhez sorolja, mintha egy hindu risi, mohamedán dervis, keresztény püspök festené alkotásait, olyan mély műveinek hit- és meggyőződés háttere. Vallása a szépség, ez a figyelt és művészetté nemesített esztétikum az Ő egyszemélyes, – nem ismételhető mitológiája.

Takáts Gyula kérdezte versben:

„Ki metszi rézbe, titka mit emelt?
Egy érzés síkjait, egy mozdulat egét,
ahogy Volócra tártad a kezed,
a hegyeink más kőbe osztva szét."

Fedinecz ha nem is rézbe metszette, de festményekre alakította a volóci népsorsot is, az ottani hegyek karakterét, – lágyított kőrengeteg, amit a Kárpátokból jövővé kovácsolt; a szíve az, az a lelkület, mely műveket párolt a szépségből és szomorúságból. E más kövek, más hegyek, más patakok ugyanazok, – maga az ember. Maga a humanitás, a színekké finomított lét. A mágikus látomásoknak ez a tartalma, igazsága, áhitata. Képekkel érkezik vissza ifjúságába, az érzések formákká válnak, az álmok színekben testesülnek. Chagalli módszer ez, – Fedinecz Atanáz forrásara és egyéniségére hangszerelve. Álmai is a kép valóságává öltődnek, ifjúsága környezete, lelki miliője követeli jussát a fönnmaradásra.

Egyetlen monumentális pogány áldozat és keresztény mise a táj pásztorokkal, kapáló, palántázó emberekkel, ökumenikus istentisztelet, ahol a kalászok, madarak hirdetnek igét. Az Istenség naptrónja fényességét és megnyugvást hint népére, – együtt ülnek, térdepelnek e nagy szertartáson hegyek, fák, juhok, emberek.

Fedinecz Atanáz valahány festménye ezt a szcenáriumot testesíti a formák gondolathordozó bőségével. Képeim békésen pergeti az évszakok színözönét, a szüntelen metamorfózist, az idő rumjától részeg kerítéseket, az imbolygó térben dűlöngélő házakat, a görbe utcákat és a végeláthatatlan zöldellést, – a csúcsokra kúszó legelőket.

Minden képén a Kárpátok bensősége üzen úgy, hogy néma visszhangja már lelkünkben hangzik a tónusok csöndjében. Színes békét és harmóniát teremt össz-magyar, össz-ruszin, össz-emberi univerzalitással, olyan folyamatos keretben, melynek forrása, gyökere, számnyalása azonos, – a Kárpátok és népe önkifejeződése. Csak annyira folklorisztikus, amennyire a festői igazság engedélyezi, – Fedinecz mértéke kínosan pontos a festői törvények sugárzásában.

Olyan intim realizmus ez, mely kellemes arányokkal szimbolikus elemeket és impresszionisztikus, olykor szürreális együtthatókat is fölsorakoztat.

„Isten maga telke", – jegyzi meg a hazai tájról elragadtatott véleményét Arany János. A Kárpátok is föltétlenül az a maga otthonias melegségével, mely áthatja a monumentális méretű hegyvidéket, vadságát szelídíti, – így, ilyennek láttatja ifjúságának őrzött táját képein Fedinecz, ilyennek, ahol a rétek, mezők, domboldalak mosolyognak, s ez a tájmosoly kifejezi e hegyek közé rejtőzött, száműzött nép csöndes líráját. Ahogy a virágokat, sziklákat, boglyákat festi, – az már színekkel mondott fohász, csöndes zsoltár, – ima. Különös látványok hozzák izgalomba a képzeletet, – így a Vereckei szoros szögleteiben látható szénatartók csoportja Abakanowicz drámai textilszobrait idézi, pedig azok ettől függetlenül keletkeztek, mindazonáltal Fedinecz Atanáznál vesztik a lengyel művésznél jelentkező tragikus vonásokat, – elégiává szelidülnek. Fedinecz mindig, másutt is szelídít, gyógyítja színekkel a lélek kontinentális méretű rázkódtatásait. A tájból kölcsönzött körformákkal, félgömbökkel, naturális forrásokból eredő lágy ívekkel nyugalmat áraszt, kozmikus békét teremt a festészettel átmelegített nagy méretekkel.

Világa van e hiteles művészetnek, világa és tündér-mitológiája, alázata, befogadó érzékenysége, rajzi kultúrája, nemes becsvágya, hogy megmentse, kifejezze, megörökítse ezt a tájban honos áhitatot, mely festői ámulatának nem szűnő tárgya. Amikor elmélyül színes gyökereiben, ezzel párhuzamosan nyugtalan szellemisége kitekint a nagyvilágra is, vendégségbe indul, s Párizsból, Rigából, Amerikából is képekkel tér vissza, – mert élete türelmet-

len hódítás, – mindannyiunknak ajándékozó zsákmányszerzés. Elömlik felületein valami különös, harmatos és gyengéd báj függetlenül, hogy rejtetten bár, de erőteljes heroizmus jellemzi karakterét. Meggyőződése valóságteremtő cselekvései révén, – festészettel fölemeli e szélső Európát, s miközben a horhosok, völgyek festő Kolombusaként fölfedezi varázs-környezetét, e tájjegyekben érzelmeit is rögzíti, elragadtatását, ámulatát, reményét. Színes áramlásaiban örömmé gyorsítja a lappangó drámát, csitítja a sebeket, a tér színes fészkeivé avatja a dúló viharokat az idő, a tér, a lélek átható festői vizsgálatával.

Áhitatában soha nem feledkezik meg a realitásról, álmainak csak valóságkutató fölismeréseivel és azzal arányban, párhuzamosan engedélyez kibontakozást, – a mű dokumentum. A falu széle központ, – nincs mellékszereplő a világon. Az életben mindenki főszereplő, csak a színházban látunk epizódistákat, – írja Kaffka Margit a „Színek és évek"-ben, – Fedinecz Atanáz is minden fenyőfát, minden ökröt, minden pásztort a lét centrumának ábrázol, s ez nemcsak teremtett esztétikum, hanem igazság. A félreeső helyek tündérszigetei felfedezendő ünnepek, ezt láttatja, ezt sugározza minden alkotása. Értelmező ábrázolásaival igazolja, hogy a lét minden egységében gyönyörű, a létfok legalsó fokától az emberig, – méhecske formája éppúgy tökéletes, mint a szibirják acélos tekintete. Aranyló darazsai azt sugallják, hogy illene végre méltó lenni a hegyekhez. Művészete több Ruszinszkó-enciklopédiánál, – világajánlat. Medgyessy Ferenc, Németh László és Fedinecz Atanáz is folytatott orvosi tanulmányokat, innen, hogy szobraik, írásaik, festményeik telítettek a szépség és megküzdött igazság horizontjával, – életük tett és szolgálat.

Minden szimbolikus is, ,nemcsak valóságos, – így a kalászok hömpölygése állandó veszély közepette is hirdeti, testesíti a fönnmaradás arany-győzelmét. Glük Gavrill, Manajló Fedor és annyi kárpátaljai festő társaságában Fedinecz Atanáz is azon a széles nyomon halad, melyen Munkácsy és Warhol indult és jutott el a világhírig. Európai ember, világpolgár Fedinecz Atanáz is, minden Rá is tartozik, nélküle sehol nem dönthetnek, s ezen a fogalmon valamennyi embert és népet ért, – nem lehet kisemmizni senkit, innen műveinek tisztasága és lendülete.

Idézem József Attilát:

„török, tatár, tót, román kavarog
e szívben, mely a múltnak már adósa
szelíd jövővel – mai magyarok!".

Fedinecz sorsa kicsit átírja a nagy költemény szózatát ezzel a szintén érvényes változattal: „Magyar, ruszin, hucul, gorál kavarok e szívben, – mai magyarok, mai emberek".

Művészete olyan magyarságnyom, mely emberiségösvény előre, magasra, annak festői szólama, hogy az Őrség, Balatonfelvidék, az Alföld, a Dunakanyar és a Hortobágy mellett Kárpátalja is szíve Európának, nemcsak széle és szigete.

Nem feledhetjük el, hogy Fedinecz ifjúságának Ungvárja pezsgő kulturális életet élt, ez is védekezést jelentett a szűkítő, durva hatalmi tendenciáknak. Indulásában komoly jelentősége van a szolarizációs képnek, melyet művelt és javasolt Paradzsánovnak, hogy alkalmazza. Ő meg is tette azt, az a Paradzsánov, aki „Az elveszett ősök árnyai" c. filmet komponálta, rendezte, mely Fedinecz Atanázra máig óriási hatással van, olyannyira, hogy e film nyomán, annak szellemében szinte közvetve és közvetlenül, áttételesen azt a világot festi és úgy, ahogy Paradzsánov zseniálisan megérintette, megközelítette. Nem egyszerű kölcsönhatás ez, – hanem lelki rokonság, mely tápot ad a kettős kibontakozásnak. A világhírnek és annak ígéretének. A szolarizációs eljárás olyan fototechnikai, színesben is alkalmazható fotorajz, ahol kontúrt csatol a grafikai vonal a fényképhez, egyedi rajz véglegesíti, fejezi be a mechanikai technikát, a gépi eljárást és ad különleges hatást, – egyedivé varázsolva a sorozatgyártást. A szolarizációs kép Paradzsánov filmjeiben és Fedinecz festői indulásában egyaránt jelentős tényező. Olyannyira az, hogy Fedinecz Atanáz ezzel az eljárással örökítette meg azt a tatár származású kitűnő Artur Nyikityint, aki baráti viszonzásként e fotografikára megfestette pompás portrén Őt és leányát, Nikolt is.

Festményeinek egyik ciklusa a táj. Megjelenik úgy, hogy ezen esetekben csak arra törekszik, hogy megörökítse a patakmedrek, a hegyek ritmusának, völgyek enyhületeinek, a fák sudár alakjainak különlegességeit, – mondhatjuk úgy, hogy a természet önéletét ragadja meg, s festőileg azon időzik el, hogy milyen varázslatos a lombhullás, a rozsdás levéltallérok avarszőnyege, a maradék lomb a fán, a virágzás önfeledt ünnepe, a hóval betakart mezei békesség. Dőlt kanyarok, kellemes szerpentinek üdítő látványa örvendezteti a szemet, – kedves csomókban lerakódott házak, végtelen erdők, tág rétek az utcásodó hegyi tanyák, nyájak érzékeltetik a színes élet lüktetését. Minden áttetszően kék, zöld, sárguló, barna e felületeken, egybecseng az ég és a víz kékje, melyben szinte valószínűtlenül pompázik a violás-lila hegy. Nem is földi, – szinte égi béke ez, eszményi állapot. A valóság ez? Nem,

- annak Arany János által kimondott és Fedinecz Atanáz megfestette „égi mása", – mert Ő lelkünk reményét is megfesti a hulló levelek és a hópelyhek közegében, atmoszférikus jelenséget, – realitást és a lehetőséget. Tájképeinek vannak ilyen szimbólumokkal és elvonatkoztatásokkal is telítődő vonulatai. Kisebb-nagyobb arányú absztrakciókat minden műve tartalmaz a témából és lelkületéből adódóan. Egyrészt a kéklő fehérség pompáját láttatja, a színek oly igézetes maradékait, új tónusok születését, a tölyköson pufók felhőket, a gömbösödő, kubisztikusan gömbölyded színes térséget, – s e motívumokban rejtőző őszt és a tél visszafogott harmóniáját.

Fehér pontok pöttyözik a violás sávot, s bár nagyvonalúan kezeli a kép felületét, az telített finomságokkal, rajzi apróságokkal, színtöredékekben megnyilávánuló meglepetésekkel. Rózsaszín permeteg, zöld elomlás, az ég kék nyílása boldogítja a szemet, – a rajzilag kivágott tér mindig értelmes egésszé gyarapodik a szerkesztés gondolatjelző szigora révén. A renden belüli kócosságok, – hegyek méltóságának tömblátványa előtt düledező és hiányos kerítések, aszimmetrikusan szétszórt házak teszik izgalmassá a kompozíciót, árnyalttá és a képzeletünk számára befejezhetetlenné. Az egyszerűség bonyolultsága ez, mellyel időtlen időkig eljátszhatunk, – elmélkedésünknek, gyönyörködésünknek holnapra is akad dolga.

Kimeríthetetlen a Kárpátok vidéke a természet és az ember póvoltából. Ezt a tényezőt fölfedezi Fedinecz Atanáz is, méltó hozzá a látvány jelölése, értelmezése, bővítése közben. Ugyanis, bármi ragadja meg fantáziáját, bármit fest, – a lelke is együtt rezdül a motívummal, – a rejtőző hangulat és érzelem válik láthatóvá. Valami érett báj jelzi hallatlan szemérmét, ahogy meghajlik a csönddel fölszentelt völgyekben, meredélyeken, – festőileg vigyázza lépteit, mintha templomban járna. Közben minden a helyén van. Nem túloz, nem takarékoskodik, – hiánytalan. Eszközeiben, szemléletében, megindultságában is az, – műgondja kiterjed rajzra, színre, szerkezetre és a lelkület mélységére, zamatára, érettségére, finomságára is.

A változatok nem pusztán variációk, hanem a táj és szellemisége realitása. Amikor két házat, két boglyát, két fácskát fest hóval belepett térségen, akkor a szimmetrikus törvényt érzékelteti, amikor a számok misztikája jegyében három kucsmás fedelű portára két boglya és öt személyes jelleggel öltöztetett fa jut, – az ajánlatot akkor is a környezet adja, csak résen van szerkesztőereje, hogy ezt észrevegye. Lendületet ad a motívumoknak, mobili-

zálja a helyükön időző kerítéseket azzal, hogy éles kanyarokat figyel bennük. Máskor a színes szél válik láthatóvá a megdőlt, egységesen egy irányú lombozatban. Igaz, hogy mindezek a vidék kinyilatkoztatásai, de mindig azokat választja ki képi alkotó elemnek, amelyek szívének jelen szükségletei. Ilyen a „Hóvihar". Olyan forgatagot kerít, hogy e támadó fehérség elözönli és ezáltal láthatatlanná teszi a hegyeket, s csak valami maradékot engedélyez töredék-látványnak a fák törzséből.

Amikor az „Erdélyi házak üres tekitetét" pásztázza, akkor a körkörösség válik uralkodóvá a képen, mint az elhagyatottság nyugtató ellenpontja. A magányban maradt környék némaságát ellensúlyozza a barnák figyelmében a fehér tónusok vidító tisztasága. A szétszórt kerítéstöredékek céltalansága kiegyenlítődik a dombtetőre épült templomban, mely a hit jelképe, s ez az erő, a remény ebben a kiáltó csöndben, ahol a két ablak és az ajtó, horpadt kucsmának tűnő tetőzet az ember arcát építi föl, nem beszélve a térben mellesedő boglyákról, melyek az asszonyi lét közelségére, – láthatatlanul bár, de megnyugtató jelenlétére utalnak. Rétegek ezek a valóság, a lélek tartományaiból, nem lakonikus leírások.

A templom ünnepi falujelvény a Kárpátokban is, – térbe hintett ékszer. Dombok, magaslatok koronája. A hitbe kapaszkodó ember fölemelkedése, – lelki tartalom építészeti testesülése. E fából épült kárpátaljai istenházák, – valóban azok, mert az emberi lakhely bensőséges méretű megnagyobbodásai, – nemcsak az adott anyagra összpontosítanak, a fára, hanem a völgyekbe szorult nép karakterét is kifejezik. Nyugalmát. Harmóniáját. Békéjét. Méltóságát. A szegénység gazdagsága ez. Ezt az igazságot ragadja meg az adott formákban Fedinecz az általa átélt élmény alapján megilletődve is e meghittségtől. Megtalálja e fatemplomok otthon-atmoszféráját. A tér külsőségében is, amikor szinte egy adott házacska fölé kerül a torony, – háttérben az előteret is uralva, mégis kölcsönhatásban a meszelt falú emberi otthon tisztességes és becsületes formájával, mely egy falusi liturgia alapján közmegegyezéses elgondolással jött létre, igazodva a szükségletekhez és a hagyományokhoz. Itt is, másutt szintén fák testőrsége válik fontos melléklettté. Egyetlen nagy család a sok fa, az özönlő felhők, a patak, a kanyargó utak és házak szívében, fönn a magaslaton, mindig a magaslaton a templom. Áttetsző kék, vörhenyes, zöldellő, szürkésbarna tónusokkal. Itt a felhők és a fák és a hegyek jelentik az eseményt. A megbékélés is jellé, összetett képi egyenletté válik, akkordisztikusan ácsolt kerítés mögött a

harangtorony és a görögkatolikus templom, mögötte hátul, kupolásan a pravoszláv hit építménye emelkedik kettős kereszttel. Mindegyikükre ráborul az égbolt kéklően fehér békéje.

Döbbenetes változatokat láthatunk fatemplomokból a Kárpátokban. Akad olyan is, ahol a tornácos előtér a domináns, másutt alacsony szintek a hangsúlyozottak. E rendkívül izgalmas és másutt nem látható változatok abból is adódnak, hogy sok nép lelke határozza meg itt a formákat, s ezek eltérőek. Van olyan megoldás is, ahol a bejárat különleges, másutt a torony, a festő remek változatokat választott az igen gazdag partitúrából. Míg az alföldön a bő térség lehetőségeiből adódóan az épület és a templom is terebélyesül, terpeszkedik, – ez ad különös ízt a magyar klasszicizmusnak, – addig a kárpátaljai fatemplom fölfelé terjeszkedik, s a torony az alapterület szűk és meghitt otthonméretéhez viszonyítva; magas.

E szinten lépcsőzetességet is feljegyzi Fedinecz, s amikor gótikus elemekre bukkan, egyik változata azt ábrázolja. A közvetlen környezet dőlt sírkeresztjeit, a toronybékével koronázott halmot, a fák közé rejtőző kecsességet. A hóval borított tornyocskák, házak családi jelleget kölcsönöznek e falusi építészeti egységnek, összetartozást sugallnak, a kis házikók bélelik a közös kápolnát, szerpentines kanyarban a domb minden szintjét betöltik, így a földszintes otthonok együtt sokemeletes látványt nyújtanak, – elhintve, kicsit aszimetrikusan szétszórva a térben. Ez is Kárpátalja varázsának része, – Fedinecz Atanáz észrevette, feljegyezte. Évszakok színöltönyét is csatolja a festő, így a teljes környezetet értelmezi a főszereplőként kiemelt falujelvénnyel. Az előtér iker-boglyái már e lelki milió melegségének jelzője egyben. Feljegyzésre örvendezteti az is, ha a tornyon belül lakályos árkádra bukkan, – mindig a lényeget és a jellegzetességet kutatja festői fantáziája.

Kiemelten szerepelteti az Ungvár melletti gerényi rotundát. Ebben az esetben a román félkörív nyugalma, a gótikus célratörés és a barokk, centrális tér otthoniassága találkozik falusi méretekben. Győztes maradék ez az elpergett századokból, – a históriából ez maradt; megy a kapu irányába a két szerzetes két gyérlevelű fa között enyhén kanyargó emelkedőn fölfelé a hit vagyonával. Érdekes a festőileg is számon tartott épület számrendje; kilenc ablak, két kereszt, 1 ajtó, – melyhez immár Fedinecz közreműködésével két szerzetes, 1 pad járul a motívummennyiséghez is igazodva. A fa fölfelé, az út enyhén emelkedőn, a tonzúrás barátok

csuhája is kellemesen kanyarog azonos elv, azonos lelkület alapján. Egymáshoz tartozik ez a táj, mindezt a kép se felejti el.

A kárpátaljai népi építészet olyan gazdag lelőhely, mely forrása és forrása marad a továbbiakban is a képzőművészeti műfajoknak, sok Bartók karakterű építész, festő, szobrász érkezhet ide, – kincsekkel térhet vissza alkotó otthonába. Innen, hogy Fedinecz ezzel az immár lelki értékké nemesített érzülettel tárja föl Zágorszk hangulatát is a kupolás tornyok sokaságával, ezzel a kárpátaljai látvány-zsákmánnyal közelít a balatonfelvidéki fehérbe burkolózó hajdani erődtemplomhoz, – s találja meg már azon térség sajátos lelkületét. Kárpátalja békéje, méltósága áramlik a „Szentendrei Főtér"-ben is, ahol az ideges vonalvezetés arra utal, miközben békíti, egymáshoz igazítja a formákat, hogy itt vendégségben van, – nem szülőföldjén. Esztergomnál is egyeztet. Csoportosítja a monumentális kupola, a várfal, a szobor, a házak és a lombjától fosztott fa együttesét e színes áhitatban. Mivel Hévízgyörk kisebb lépték, – ott azonnal rátalál őrzött Kárpátalja-hangulatára. 1772-ból őriznek egy verset a huszti református erődtemplomban, mely szerint:

„Volt oly buzgósága gróf Bethlen Istvánnak,
Hogy költsége által megújítanának
Ebbe mindenek, mert romlásba valának...".

Fedinecz Atanáz lelki műemlékvédelmet kezdeményez ezen sorozatával, hogy a falakban és lelkekben végbemenő romlás megálljon, – s a szépség teremtett hatalma révén „ mindenek" megújuljanak.

Természetesen, amikor tájat fest, akkor önmagát is megörökíti, – pillanatnyi állapotát, sorsváltozásait, érzelmeit. Ezen műveiben a látvány nem önmagát építi, hanem háttérré szelídül és az emóciókat, a rejtett-rejtőző lelki áramlásokat közvetíti. A „Honvágy" is belső vidék. A színek szinte valószínűtlenek, a szürke sávot piroslila felület váltja fel, mely fehér térséggé alakul. Esztétikus e megoldás, bár nem lüktet benne igazán az élet szent másodlagossága, a napi nyüzsgés mohó egészsége, csak tar fa tar ágán ül a magányos madár, – maga a lélek, aki otthona után vágyódik. Harmonizálja a drámát. „Az" „Őszi fáradtság" bóbiskoló figurája életerőt sugall, olyan pompázatosan nagyvonalú egyszerűség fonja körül, bíborlila hegy, sárguló dombok és még lombjukat is őrző fák, a csönd és a végtelen nyugalom, – mely szervezeti és nem lényegi fáradtságra utal, pihenésre, megújulásra, életre. Az ellágyuló körök, gömbös alakzatok anyamelles hangulatot árasz-

ő békés bősége ezt a megnyugvást idézi, hasonlóan a „Szívem a hegyekben" c. képhez, melyet 1983-ban festett. Itt a szív alakú domboldal lágy lombokkal és boglyákkal egészül ki., – s ez a szinte semmi maga a Minden egy Mettis Teutsch Jánost idéző lönnyed ívben, mely maga a mélység. Kaszált rét, aratás utáni enyhült sárga tónus és egy kis emberi kunyhó tölti be a térséget, - ez a Kárpátok összkomfortja.

A házak mintha emberek lennének, befejezettek, teljesek, magányosak. Terhük kincsük egyúttal. Minden faluvégi atmoszférát sugároz, ebben Berény Róbert és Mészöly Géza nyomdokán halad a maga kárpátaljai élményeivel Fedinecz, ahol a felhőzet is a vizuális esemény része, szeme van a fellegeknek a maguk szívós özönlésében, s ha alacsonyabb színvonalú is olykor itt az élet, intenzitása révén magas rendűbb is, mint az európai átlag. Nem szokványos, ez az elhagyatottság, a szegénység irigylendő gazdasága. A hatalmas élet a Kárpátokban egy ámulnivaló természeti pompát kap ajándékba, – feledhetetlen kincstár annak, aki ott él, s aki eltávozik, mint Fedinecz Atanáz, – fájó kincsként viszi, hordozza magával. Ezt a vonulatot festette meg „Az elfelejtett ősök árnyai" ciklusában, melynek címét a kiváló filmművész Paradzsanovtól kölcsönözte, de a lelkületet tekintve, a művek szellemiségét illetően is Hozzá zárkózott fel, tiszta, nemes eszményeihez csatlakozott a film és a festészet szövetségének, két alkotó hasonló érzelemvilágának jegyében.

E sorozat kiemelkedő opusa a „Hazafelé". Az ácsolt kapuval díszelgő kerítés nagy kanyarban igazodik az úthoz, melyen két ökör húzza be megrakott szénásszekéren nemcsak a rét termését, hanem az estét. Illyés Gyula ökreiben a lét tompaságát hangoztatta, – az életvalóság minőséget szolgáló fontos és kiiktathatatlan másodlagosságát, a lélek köztes anyagát, Petőfi ökrösszekere szerelmet hordozott Borjád környékén egy XIX. századi varázslatos holdas éjszakán, Arany János szénásszekere a mezők illatára emlékeztetett, Szabó Lőrinc városba tévedt szénás kocsija is az elveszett édenre utal, miközben Fedinecz Atanáz festménye is folytatja e művek által megidézett emberi szertartást. Igézetes a szekér sárgájának és a házak sárgásbarna tetőzetének együvé tartozása, a kanyar, mely a kerítés, az út és az ökrök gerincének vonalát is meghatározza, hiszen e nagytestű állatok ezen ív jegyében fordulnak, fordítva testüket is a természet adta, nyújtotta alakzatában. Hasonulnak, idomulnak, – minden igazodásban és kölcsönhatásban van egy emberi-természeti-festői szimmetria jegyében. Az ökrök cammogása mellett ustorával egy férfi ballag,

s fehérlenek a házak, fehérlik a messzeség a halk kék, zöld tónusok kíséretében, s e tompomyugalmú gömbölydedségnek az ökrök kemény, éles szarvai adnak méltó ellenpontot. Az ablakok szemek, – a lassú tempó méltósága életünk felülvizsgálatára szólít fel, – arra a „Gyalogolni jó" Móricz Zsigmond ajánlotta ritmusra, mely minden falvak valósága Fedinecz értelmezésében is. Ökrös változatai közül totálban ábrázolja a két ökör és a mögöttük figyelő kalapos gazda arcát, – mely a látványban egységes tekintetté teljesül.

A „Védett növény" bálványarca, kitárt karja, hullámzó, hömpölygő kalásztengere, s maga a kezekkel körbeölelt növény, – búza?, rozs?, árpa?, – maga az Élet! Maga az óvó tekintet, figyelem védelmet is láttat, védelmet és küzdelmet a fönnmaradásért. Rendkívül fontos motívuma, eszköze a kanyar észrevétele, ábrázolása. Mindez a táj ajánlata, a Kárpátok vidékének karaktere, – mindezt azonban Fedinecz Atanáz a kép belső törvényévé avatja, a kanyarokat és a kiálló fagyökereket, a csomós ágakat visszapergeti a göbös kezekben, emberi végtagokban. Athatja a természet körforgalma, olyannyira, hogy Rigában vendégeskedve az ázás látványa ragadja meg az ernyővel siető emberekben, a nehezen bár, de szemmel kivehető esőszálakban, – a nyugalmas házak szürke ellenpontozásában. Barna bíborral vonja be a párizsi utcákat 1983-ban, itt és mindenütt a babitsi génius loci elvének megfelelően a hely egyedi varázsát közelíti, jeleníti. Képi leírással, erővonalakkal, kisebb-nagyobb mértékű elvonatkoztatással. Így a „Napraforgó" önmagában ragyog, – az „Életfá"-ban női alak tárulkozik föl, másutt kék fák törnek a magasba. A hindu vallásban Síva a rombolás, Visnu a fönnmaradás istensége, – Fedinecz művészete a Visnu-energia létébe kapaszkodva az Élet születésének és örök létezésének győztes misztériumát láttatja annak értelmező fölidézésével, hogy a Lét, az Élet fákban, hegyekben, patakokban, emberekben egyaránt gyönyörű.

Fedinecz Atanáz orvos és festő, – még inkább és elsősorban; jelenség. Műveiben a táj testesül, a népélet, az emberek sorsa. Portréiban az egyes ember és a közösség zátonyai, vágyai áramlanak, minden arcmása egyedi és általános vonásokkal fölruházott, – minőség és dokumentum. Visszatükrözi a táj egyes rétegeit is a háttér kiválasztott és tényleges tónusaiban, olykor maguk a figurák hordozzák az évszakok színbőségét. Így szibériai alakja a tél átható személytelenségét is magába gyűjti, sugározza. Önarcképe „A művészet oltára előtt" címet viseli. Magas alakját stóla övezi, centrális tekintet, – szigorú méltóságteljes arc annak

jelzéséül, hogy aki munkáját küldetéssel végzi, legyen tanár, orvos, művész, az valójában az élet fölkent papja.

Paradzsanovhoz hasonlóan Ő is „Az elveszett ősök árnyai"-t festi, Prousthoz hasonlóan „Az eltűnt idő" nyomában jár. Nem filmmel, nem regénnyel, hanem festményekkel. Fedinecz szintén föltámasztja az elhamvadt színes időt, – ami mégis maradandó a lélekben. A színes emlékezésben. Visszatükrözi a múltat, a tájat, Kárpátalját, az emberi sorsot, s az egyedi vonásokban általános magatartást tár föl. Így „Asztalos István" markáns alakja általában az emberi helytállásra és az azt segítő megfontolt bölcsességre, az elvek őrzésére és diplomáciai érzékre utal. „Jólesz mester" függőleges síkja néma beszéd; vállalja és végzi a szolgálatot.

Az igaz, hogy a művészetet sokféle úton lehet megközelíteni, óriási eltérések vannak e tekintetben, – de művészet csak egy létezik, s ez nem más, mint a lelki, szellemi, manuális minőség az adott és választott formában, stílusban. Fedinecz a festészet mai távlatainak egyik iránya, egyszemélyes vállalkozás, egyszemélyes mitológia. Magatartásában a testvérré váló népek, nemzetek egymást tisztelő közösséget jeleníti a mozdulatban, nem puhány, hanem hősies béke honosodik az arcvonásokon, az a testvérséget hirdető, testesítő heroizmus, mely Schiller és Beethoven egybekovácsolt költői-zenei eszménye volt és maradt üzenetként ránk. Tragikusan elfelejtette Európa ezt a magaslatot, – innen, hogy Fedinecz más műfajban, más térségben, ugyanezt a színekké nemesített humánumot időszerűnek tartja, – joggal korszerűnek is. Központba helyezi a „Juhász" alakját a kis bárányival, – csakhogy Fedinecz nem Petőfi versét és Izsó Miklós szobrát folytatja csupán, hanem elsősorban és mindétig saját élményét és tapasztalatát, ahogy szeme elé került, szivébe oltódott annyi és annyi kárpátaljai pásztor tiszta, – itt egy kicsit hetyke alakja is. Érzi rangját, Ő a hegyi legelők hercege, ha nem is királya, – aki botját is keze ügyébe fogja, bajuszát is növeszti, – minden tekintetben akkurátos egyéniség.

Enciklopédikus képi líra ez a sorozat, – a népi figurák is megjelennek, közeli barátai, családtagjai szintúgy, – humánumukban masszív emberek. Pontosabban, olyan létezőket közvetít számunkra képeivel, akik belső mozgásukban a lelki, szellemi emberré válás lényegükkel vagy küzdelmükkel elért más-más, de egyaránt tisztességes fokán állnak. A maguk szintjén valamennyien egy természetes aszkézis gyakorlásával helytállnak az általános és személyes erkölcs követelményének megfelelően az életben. Férfiként, asszonyként, magyarként, emberként. E port-

réciklusában bizonyos hajlékonyság is megfigyelhető. Hajlékonyság és ötvöződés, kiegyenlítődés. A Kárpátok kanyarjai, szerpentinjei megjelennek az emberek anatómiájában és ruházatának redőiben, – a hegyek elomló határozottsága az arcok tekintetében is jelentkezik, becsületet, egyenességet hordozva.

Egyik főműve „A méhrend lovagja". Élő emberről, – Kovács Jánosról mintázta festői modelljét. Sorsáról, fölemelkedéséről. Száműzetésből érkezett haza, tanár volt, a kolhozban méhészkedett, s úgy végezte szegény, – elvétve az ugrást, – a patakba fulladt. De addig, – összefogott a méhekkel, e dolgos, szorgos rovartársadalommal, s ez visszadta hitét, valószínűtlenül sovány figurája győztes Don Quijoténak látszik e képen. Az volt valójában. Száradt, szikár alakja maga a föltámadás, – Húsvét az emberben, egyszerűen azért, mert nem vett tudomást sebeiről, elvetett minden nosztalgiát és meddő igazságkeresést, – szövetségre lépett a méhekkel, hitet alapított magának és a jövőnek. Hegyek háttere előtt áll hatalmas, vonzóan ormótlan kezeivel, melyek egy közeli fatörzs tuskó-gyökérzetének emberi visszhangjai. Mellette kaptár és dongó méhek sokasága. Rimszkij-Korszakov dongója, Kondor Béla „Darázskirály"-a támad itt föl egy kárpátaljai keretben, kárpátaljai történet demonstrációjaként, – festészetben megjelenő általános érvénnyel.

„Páris helyett: falu csöndje,
Csöndes Ér, szagos virágok,
Zöngő méhek s hárs alatt
Hahotázó gyermekek,...

...Méhes mellett hűvös álmok
S kik szakadtak ágyékomból,
Unokák és gyermekek,
Bolondok és pajkosak,
Babrálgatnák ősz szakálam",

— írta Ady.

Párizs helyett a Kárpátokban zongenek a méhek, még a falun is kívül, s ha nem is babrálgatják, de a méhész ősz szakála itt is a munkában fölvillanó emberi bölcsességet tartalmazza. Azt, amit Maeterlinck is hangoztat a méhek csodás titkáról, azt, amit Fedinecz méhésze is láttat ezen arany-körözésben, mert e rajzás az élet győzelme, az emberi gondoskodás összefog az állat munkájával, s végtelen nyugalma diadal, éppen ezért dehogy bántják a méhek, Vele szemben a veszély veszélytelen. Szabó Lőrinc tücs-

lei után Fedinecz Atanáznak is sikerült apró termű állatokra líznia az emberi kinyilatkoztatást.

Portréin pótarc a kéz, – lelkületet sugároz. „A fájdalom kezei" kékbe ágyazott ritmussal nehéz órákat jelölnek, azt, amikor, – látható a képen, – megkapják a halálhírt. Valami végérvényesen elmúlt, s ez a visszavonhatatlanság oly „átmeneti" kétségbesést szül, hogy a kíntól kezükkel eltakarják arcukat, a lány, a férfi is, - így a szem és a lélek láthatatlanul a kezekben látszik, az ujjak meghosszabbodásában. Ezt a kézzel takarást Barlach és Fritz Cremer is alkalmazza szobraiban, – s Fedinecz előtt Picasso és Csók István is kékkel ábrázolja a fájdalmat. A parti cédula keresztje szürkében folytatja a kékkel átitatott fehér asztalt is. A ,Magány"-nak sincs arca. Háttal ül egy kis sámlin egy hosszú férfi, – szintén bánatjelző kékben. Kalappal ül, mint Szinyei Merse Pál és Kmetty János figurája, s a kalap ezuttal is kiemelt motívumként szerepel. Fehér, piros, sárga felhangokkal bögrék, tányérok, vödrök sorakoznak, melyet kiegészít a barna gerenda és padló, itt is jelentősége van annak, hogy az arc rejtett, – más fejezi ki; a mozdulat, a környezet. Együtt ringanak a tálak az emberrel, – feszültségük, beletörődésük, megnyugvásuk is közös.

„Édesapjának" portréját talpig fehérben láttatja a valóság klinikai koreográfiája szerint, jellemzésül fehéríti e fehérséget, mely már egy ember jósága és szolgálata, több a köpenynél. Kárpátalja Gandhijaként tekint ránk e nagy orvos, nem az őserdő, hanem a hegyek Albert Schweitzere. Sokezer műtéttel a háta mögött, sokezer életmentéssel. Másik orvosportréján a szervező erő tudatosságát is érzékelteti, s elemében van akkor is, amikor a „Négy festőr"-t örökíti meg, önmagát és festőbarátait, Duncsák Attilát, Szemán Ferencet és Papirnik Öcsit. Az egységes csoport azonos szellemiségű emberek együttese, mindannyian küldetéses művészek. Szívük egy ütemre ver, azonosan magas eszmények éltetik törekvéseiket. Szemán Ferencet külön portrén is jellemezte, ahogy nagy fáradtsággal a fotelbe süllyedt. E beleroskadás jelzi az akadályokat, azt hogy az egyedi és közösségi boldogságkeresés ezen a tájon még nagyobb teherpróbát igényel, szinte emberfölötti erőfeszítést. A portré zöld méltósága arra utal, hogy nem tért ki e föladat elől. Nyugalmában érződik a sújtottság, ennek ellenében mégis harmóniát teremt.

Míg „Édesapám, a sebész" eszköztelenül tündöklik fehérben, így válik a mű tükörképében is életmentő sámánná, fehér varázslóvá nemes valósága, addig" Lakovics konzul" a zongorával egyetemben nő látható személyiséggé. Bátor elvágásokkal, bátor

szerkesztéssel. Cézanne, Ady, Barabás Márton, Gyémánt László, Perneczky Géza elemezte a zongora titkát, – e rejtelmes fekete hangszer Fedinecz Atanáznak arra ad alkalmat, hogy a hangszer és a férfi együttese a zongoraember fogalmát teremtse meg festményén.

„A falu bikája" c. kép azt reprezentálja, hogy e férfiban is honos a háryjánoskodás, ez a nagyzolási kedvesség mindannyiunk valósága, a kicsit spanyolos kivagyiság. Ahogy a zongora az ember része, ugyanitt a bika is szervesen hozzátartozik a kackiás állatgondozóhoz. E téma másik változata a „Picasso és a bikája", ahol egy nagy festő nyomába ered 1988-as alkotásával Fedinecz Atanáz. A bika rozsdavörösben, már a szín is izgalmat kelt. Az „In vino veritas" is érdekes megoldás a lámpa, a kezekkel formált diadalív és a borospohár ellenpontozásával, ahol a kalap, szakáll, cigarettafüst is nélkülözhetetlen kelléke a kép keltette, kifejezte hangulatnak, mely falusi sors egyben, – ahol kínok, szomorúságok, hiányérzetek enyhítője a „Borban az igazság". Egymással egyeztetett képi eszközök építik a harmóniát, – a bor; vigasz. Itt vigasz, nem alkoholizmus.

„Az öreg szibériai" hármas fehérsége, – szakáll, cigarettája és a mögötte testőrként álló háza, minden más barna. E kettős színakkordból épül itt a kép, – a fehér színrend főszereplésével, mely erős, szibirják méltóságot hordoz. Másutt nemzedékek találkoznak „Az unokával". Az öregnek itt is arca a kalap, mellette unokája áll tágranyílt szemekkel, – s valami gereblye is kerül hozzájuk. Hangsúlyos az öreg bakancsa is, ez az ünneplő cipője, ha vannak egyáltalán ünnepei? A „Vira" portré személyes jellegű monológot tartalmaz, – nehezebben földeríthetőt. Mindenesetre a hajlékony karcsúság az anatómiai jegyeken túl feszült izgalmat is kifejez, – a női rejtélyt.

Újabb arcmásain nő a gondolatiság. Gobbi Hilda arca már nem is asszony tekintete, – föloldódtak, szétfőttek az eredeti formák, ez már az öregség. Valami rombadőlt, valami azonban tüneményesen megmaradt, – a küldetés. A füst is, – örök cigarettázás, tokás nyak. Kifelé megy a világból, de előtte azt még színészi teljesítményével, más tetteivel is nagyon meggazdagítja. Őze Lajos szemintenzitása tükrözi színészi összpontosítását, mely emberségének gyakorlata.

1985-ben festette a „Bohóc és a pók" c. alkotását, ahol az ember újra szövetségre lép egy elfelejtett állatocskával, a pókkal. Se a bohócra, se a pókra nem figyelünk úgy istenigazából, pedig kétszeresen is megérdemelnék. A bohóc azért, mert mindannyi-

unk szivében rejtőzik, a pók annak okából, hogy szorgalmasan szövi hálóját, – a póktörténelem jövőjét. A bohóc ezúttal rejtett Assisi Szent Ferencként tiszteli a pókot, példaképe, figyeli, hogy alkotja életművét e kis rovar, s Őt is küldetésében erősíti, – az állat az embert. Másik bohóc-változatában kutyáját, – sokkal pontosabban leghűségesebb, egyetlen társát siratja. Bármennyire legyintünk, – ez is igazi dráma, hogy valaki a kutyáját siratja. A „Nehéz kereszt" mindannyiunk önarcképe, krisztusi sorsunk tárulkozik föl a vérző, keresztjét lépcsőkön magasra cipelő emberben. Oldalt fák sikoltanak, s a dombtetőn a latrok már kínlódnak, de Krisztus keresztfájának helyén diadalmas napkorong vöröslik, – a remény. A koncentrikus körök azt sugallják, hogy egyszer mégis végeszakad a Golgotának. A megnyújtott lábak ormótlansága talán a fehér lepel okán mégis bizalmat kelt és „Nicole", – Fedinecz másik, lányáról festett portréja maga az ifjúság, az önfeledt életkezdés ragyogó ideje, amikor ünnep az élet, amikor diadal, amikor minden hétfő ünnepnap, amikor muskátli tündöklik környezetünkben, amikor minden egészséges piros, zöld, fehér, kék színekben pompázik, – amikor az élet oly gyönyörű a fiatal lánytestben, – amikor minden mozdulat varázslatos. A fogalmazásban itt franciás könnyedséget és eleganciát is megfigyelhetünk. Életrevaló egészséget.

A lényeg a lényeg, – valahány portré egyúttal Fedinecz Atanáz lelki, szellemi önarcképe, a bajazzós sors is osztályrésze, a vándor őszi fáradtsága nemkülönben, de a küzdelem, a szívben fölhorgadó örök nyitány szintúgy. A „Búcsú a Kárpátokban" szintén önarckép, szakrális jellegű látomás, – puha lágyságú keménység, ahol a másik ikonszerű arcmásától eltérően fák, boglyák akkordjaiban távozik olyan hűséggel és megrendüléssel, hogy az szinte visszatérés. Valójában is az, hiszen művészete állandó hazafelé-irány a hegyek és a népek Kárpátok-otthonába.

Mesterművek előtt

Első méltatója Petrova Olga írta összegzésként Róla még Kárpátalján: „Fedinecz Atanáz neve eddig ismeretlenül csengett a műértő közönség számára, de első két kiállítása mély nyomokat hagyott a látogatókban. Egy művész született, de születése nem volt váratlan, sok év művészeti munka és öt év festőművészeti tevékenység előzte meg. Orvos, aki lelkes pártolója a művészetnek, műgyűjtő, szülőföldje, Kárpátalja világhírű festőművészeinek közeli barátja... Íly módon a művészettel telített környezet lett Fedinecz Atanáz alkotó egyéniségének bölcsője. A művész sokkal előbb született meg benne, mint ahogy az első ecsetvonás a vászonra került... Az emlékek és a benyomások a művész tudatában akkumulálódtak, és ma is a művész vásznain élnek... az izzó lelkiismeret tanúi, vallomások a szülőföldről, az ott megismert és soha el nem felejtett emberekről. Az emlékek áradata képekké formálódott...Ecsetjét a szeretet vezeti, s az a világ, mely oly rég várt a megvalósulásra testet öltött vásznain... Fedinecz Atanáz a tiszta panteizmust képviseli". Másik kritikusa így méltatja: „Máig megőrizte a Kárpátok erdőbortította csúcsait, a hegyi legelők végtelen zöldjét, a rohanó patakok és zugó folyók tiszta kékségét, s az itt élő nép kultúráját, népművészetét". Minden szó igaz az itt leírtakban. Művészete kinyilatkoztatás, melynek rétegeit sorról-sorra olvashatjuk le felületeiről, – gyönyörködések és fölismerések közepette. Színessé varázsolja a csöndet, – úgy érinti a lét növényi, állati és emberi fokait, hogy az mindig az időtér központja, hiszen Teilhard de Chardin „isteni milieu" filozófiájának szellemében nemcsak hiszi, hogy egy pók, egy búzaszem is a Mindenség centruma, hanem ábrázolja. Így a Kárpátok se Európa széle, hanem a kontinens egyik központja. Minden ember is az. Hiszi, festészettel értelmezi, igazolja. A világ, a lét mindenütt központ, – ez Fedinecz Atanáz művészetének alfája és omegája.

Idézem Takács Tibor „Kárpátalján" c. versét:

„Úgy jöttünk át a határon:
Kárpátalján mi se fájjon.
Ne legyen itt most már rossz szó,
Így fogadott Nagyborosnyó.

Csongor rissz-rossz útján jöttünk,
jó remények még előttünk!
S aztán feltűnt Munkács vára,
mintha Rákóczira várna.
S a Latorca, a Latorca,
mintha a szívekből folyna!"

Ez a lényege, ez a tette Fedinecz Atanáz művészetének is. Melegsége, az, hogy a szívekkel tud szövetséget kötni, s minden fa, minden virág, minden hegy, minden égi csillag összegyűl és sugárzik az emberségben. Ő személyiség. Innen, hogy becenevén nevezik Kárpátalján mindenütt: Ő a Fruci.Mindenki Frucija, aki a kedélyt, a teremtő erőt és a munka megszállottságát jelenti. Életre kelti a gerényi templom körkörös szentélyét, a kucsmás alakú házak sorát, a kerítéseket, ablakszemekkel villanó portákat, virágzó fákat, multat, jelent, jövőt; emberi sorsokat, a helytállást. A reményt. Fedinecz Atanáz művészete nem egyszerűen egy festő kibontakozása, hanem egy táj festői testesülése. Benne lüktet munkásságában a Kárpátok vidéke. Európa széle. Európa közepe. A színes Holnap.

Fedinecz Atanáz orvos és festőművész egy személyben. Az a tény, hogy naponta röntgen főorvosként találkozik Aszód és környéke lakosságával, – sok tekintetben hasznára válik a festőnek is. Elsősorban azért, mert mikor hétfőtől szombatig a sokasággal foglalkozik, akkor az élettel tart mély és folyamatos kapcsolatot. Kamatoztatja azt a lelki magatartást, mely szívében öröklődik édesapja révén, aki Kárpátalja ismert és híres sebésze volt. Az orvos dinasztia az emberséget hagyatékozta rá, – melyet immár Ő folytat, – de már nem az Ung, hanem a Galga mentén. Az életnek ez az igényelt és kötelező közelléte rendre föltámasztja Benne az ifjúság kárpátaljai képi forrásait, fokozza az együttérzést mindenkivel szemben, olyannyira, hogy napi orvosi gyakorlata hozzájárulást jelent portréinak áhitatához, – a humánum nézőpontjából válik a műgond szintén nélkülözhetetlen törvényévé. Tudománnyal és művészettel szolgálja az emberi boldogságot Fedinecz Atanáz, – a gyógyítás figyelme, tapintata, összpontosítása és a szépség teremtése révén. Kettős fáradsága így alakítja Őt szinte észrevétlenül fáradhatatlanná.

Felhasznált irodalom

Géczi Lajos: Ungi népmesék és mondák. Budapest, 1989.
Kovács József: Fatemplomok Kárpátalján. Budapest, 1990.
Deschmann Alajos: Kárpátalja műemlékei. Budapest, 1990.
Hét évszázad magyar versei. 1954.
Kárpátalja képzőművészete. Moszkva, 1973.

Summary

Atanaz Fedinecz was born on 2 December, 1936, in Uzsgorod, Transcarpatia. He attended the University of Uzsgorod. In 1980 Fedinecz removed to Aszód, Hungary.

The landscapes, the portraits and the still-lifes are the synthesis of all his ideas about art and life, about man as a spiritual as well as a worldly being. They are the culmination of his search for the „unique, immortal self" amid the arbitratiness of the „heaven and hell which together form the world". He belives passionately that good is to be found solely in the individual and not in the historical development of mankind. Despite the apparent pessimism of some of his works, Fedinecz remains true to his optimistic convection that the individual self or soul is the „veiled mystery of the world" and thus the source of man's redemption and final release. In some works Fedinecz chose his format with the intention of giving a major statement the implied authority of a religious declaration. It permitted him to present analogies, to dramatise antitheses, and to stage juxtapositions that extend beyond the logical unity of time and space. Above all, it enabled him to interweave elements of religios, mythological and literary symbols, which can work on many different levels of meaning. Thus they apply to a specific material or spiritual event in Fedinecz's life and to the universal context of the human condition. He is said to be the artist of europian soul but his heart is still in the Carpatian mountains.

Резюме

Атаназ Фединец родился 2 декабря 1936 года в г. Ужгороде, Закарпатской области. В 1960 году окончил медицинский факультет Ужгородского Государственного Университета. С 1980 года художник живёт и работает в г. Асод, Венгрия.

К живописи Фединец обратился в зрелом возрасте, до того занимался графикой, фотографикой и соляризацией. Но живописец жил в нём еще до того, как он нанёс первый мазок. Так родился художник, впитавший в себя изумруд Карпатских гор, синеву чистых горных речек; голубизну неба над Карпатами, традиции и обычаи любимого им народа, ослепительное солнце родной земли. В воображении художника оживает мистика бытия, история родного края, его духовные ценности. И всё это ложится чёткими мазками на холсты.

Живопись Фединца вошла в искусство как рукопись зрелого мастера, как кусок горячей совести, как исповедь о земле своих предков. Его картины как протянутый стакан воды жаждущему. Несомненным достоинтством индивидуального поиска Фединца заключается в том, что он приближает живопись к природе. В его холстах отражено то, что не умрёт никогда. Его мир не лукавит, не манит таинственной двусмысленностью — он никогда не разочарует. Критики считают его живописцем с европейской душой, сердце которого навечно осталось в Карпатах.

Tartalomjegyzék

Bevezetés 5
Szellemi földrajz 9
A Kárpátok festői 13
Élete, készülődése 17
Ars poetica 18
Fedinecz Atanáz festői törvényei 23
Mestermű vek előtt 38
Idegen nyelvű összegzés 41

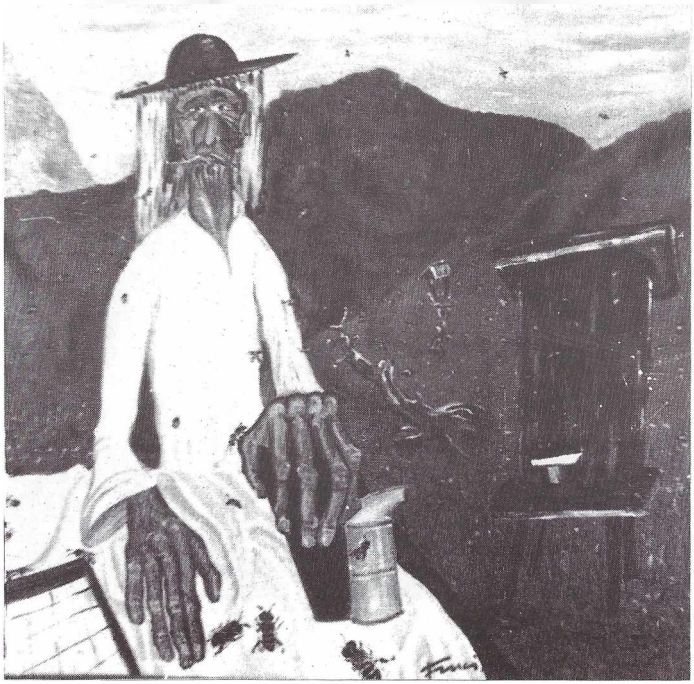

A méhrend lovagja – vászon, olaj – 98 x 100 cm
The Knight of the Bee's Order, oil on canvas
Кавалер Ордена Пчёл. Холст, масло.

A határból – Az elfelejtett ősök árnyai sorozatból – karton, olaj – 70 x 80 cm
Returning home from the fields, oil on pasteboard
The shadow of the forgotten ancestores, series
Возвращение с сенокоса.
Из серии: Тени забытых предков. Картон, масло.

Unokával – Az elfelejtett őrök árnyai sorozatból – karton, olaj — 80 x 70 cm
Sitting with the grand-daughter, oil on pasteboard
The shadow of the forgotten ancestores, series
3. С внучкой.
Из серии: Тени забытых предков. Картон, масло.

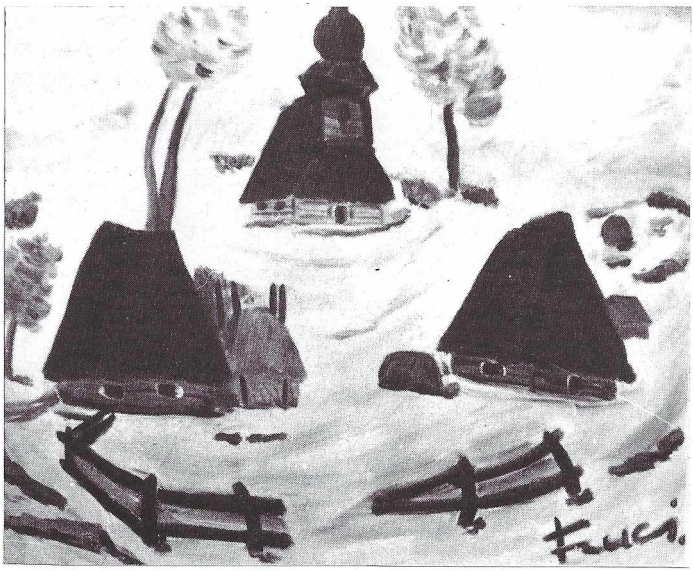

Kárpátaljai házak üres tekintete – vászon, olaj – 64 x 80 cm
Sightless carpatian houses, oil on canvas
Подслеповатые карпатские хаты. Холст, масло.

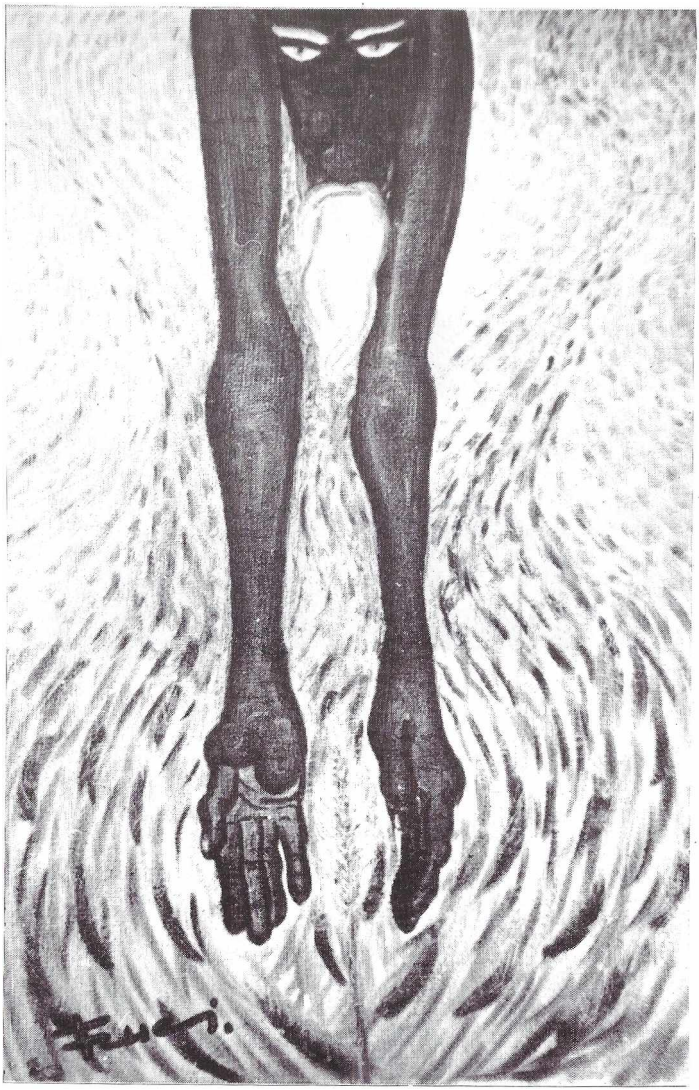

Védett növény – vászon, olaj – 62 x 87 cm
Plant preserve, oil on canvas
Заповедное растение. Холст, масло.

Fehér templom – vászon, olaj – 60 x 65 cm
The White Church, oil on canvas
Белая церковь. Холст, масло.

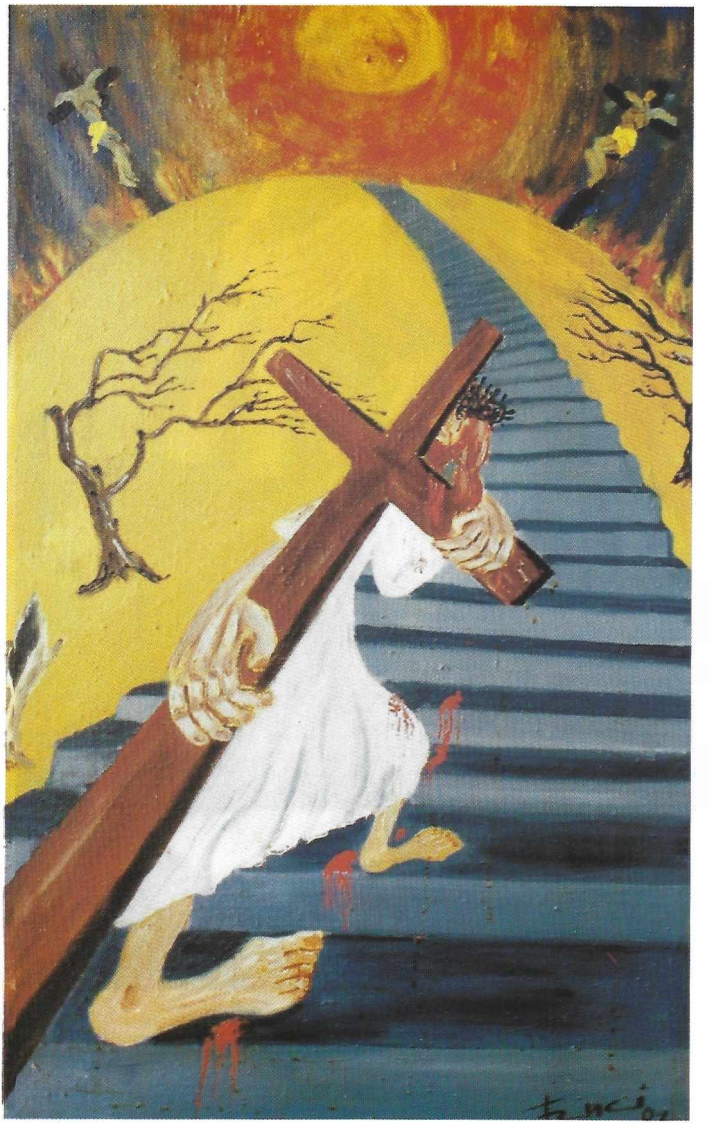

Nehéz kereszt – vászon, olaj – 93 x 58 cm
The heavy crucifix, oil on canvas
Тяжкий крест. Холст, масло.

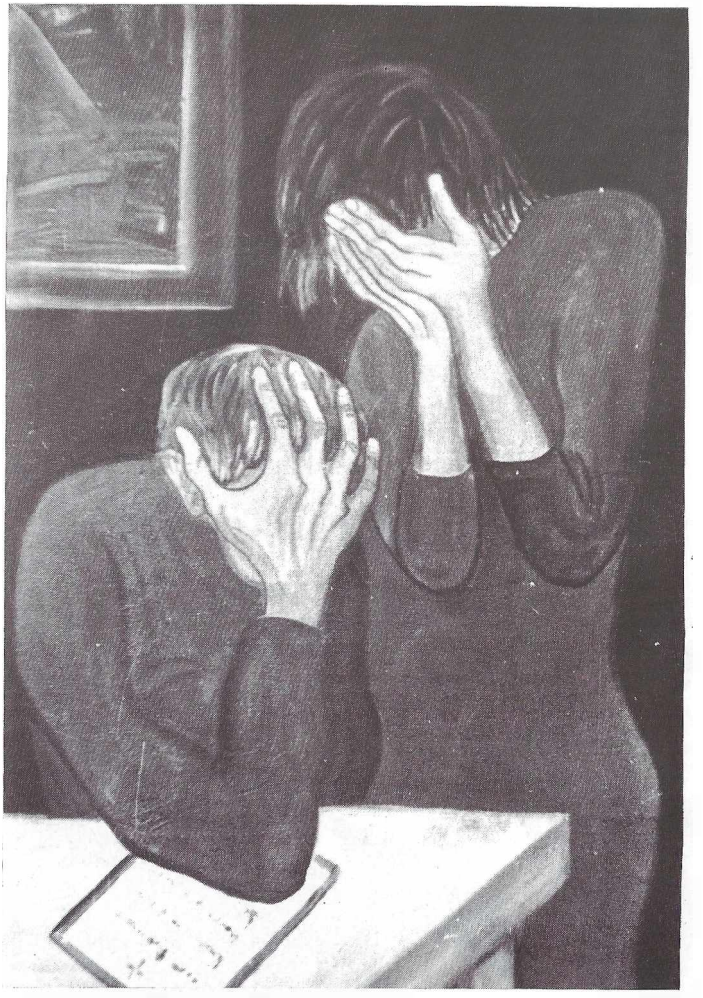

A fájdalom kezei – vászon, olaj – 70 x 100 cm
The hands of mouring, oil on canvas
Руки отчаяния. Холст, масло.

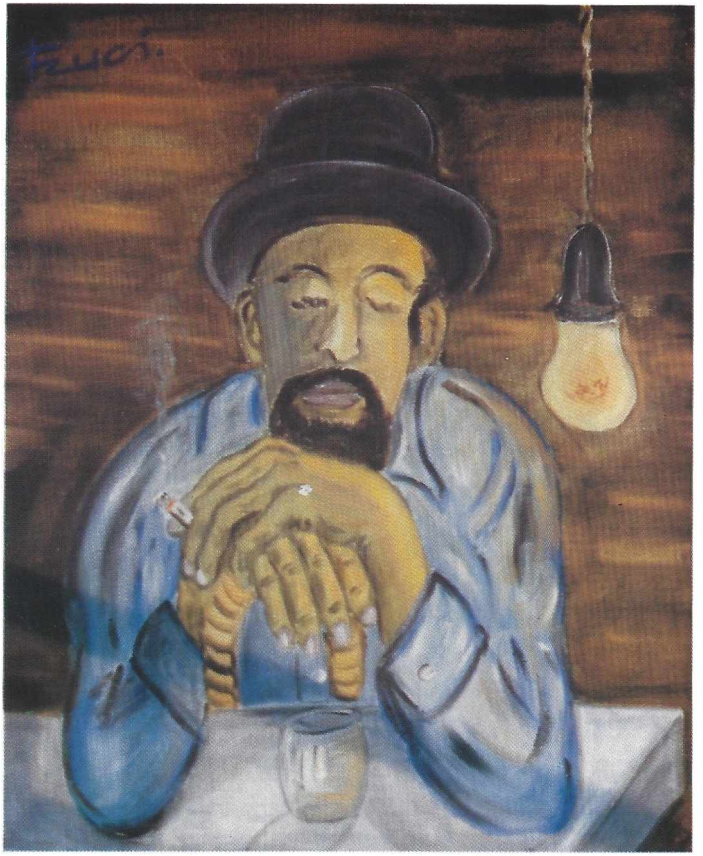

In vino veritas – vászon, olaj – 64 x 53 cm
In vino veritas, oil on canvas
Правда в вине. Холст, масло.

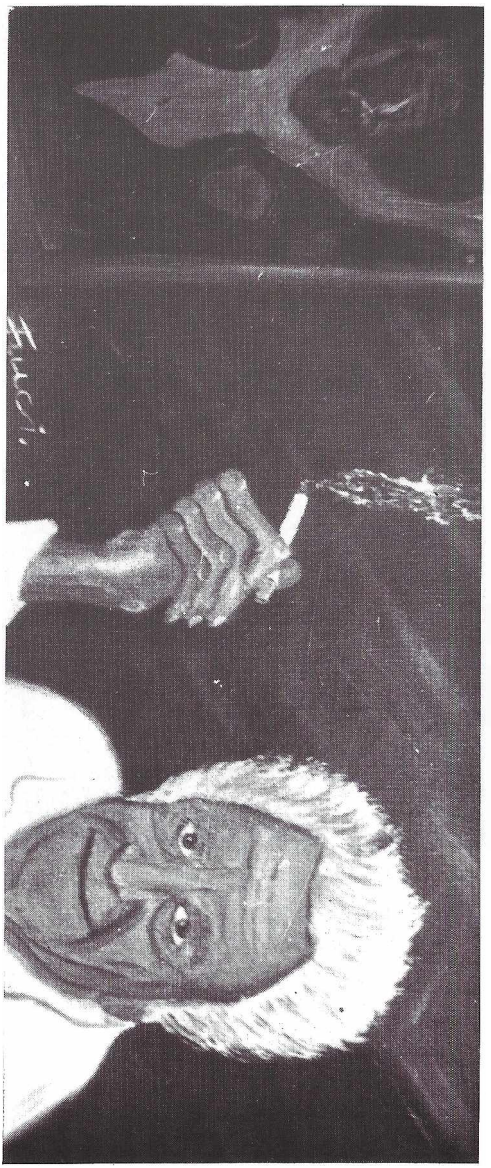

Gobbi Hilda emlékére – vászon, olaj – 52 x 120 cm
Im memoriam Hilda Gobbi, oil on canvas
Память Хильде Гобби. Холст, масло.

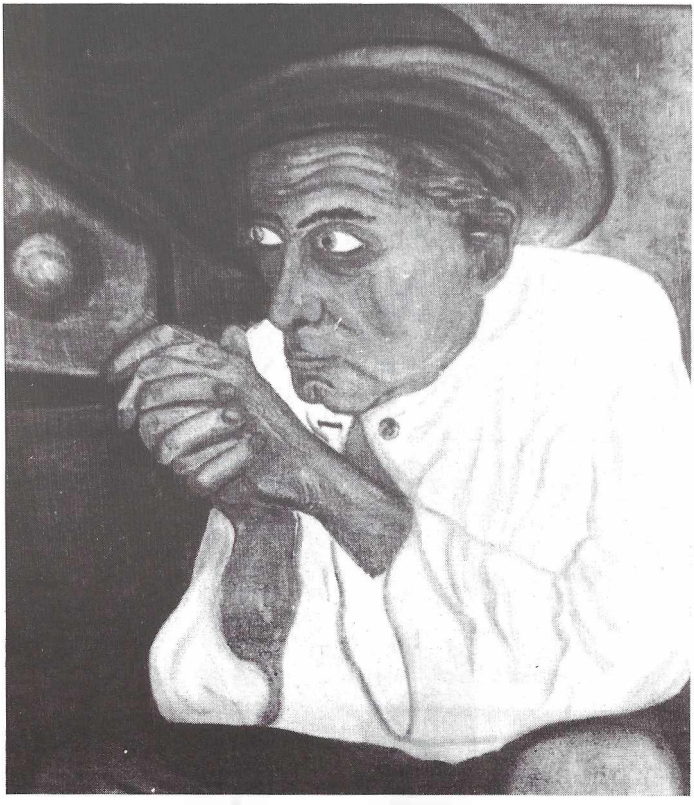

Őze Lajos – vászon, olaj – 70 x 60 cm
Lajos Őze, oil on canvas
Портрет Лайоша Ёзе. Холст, масло.

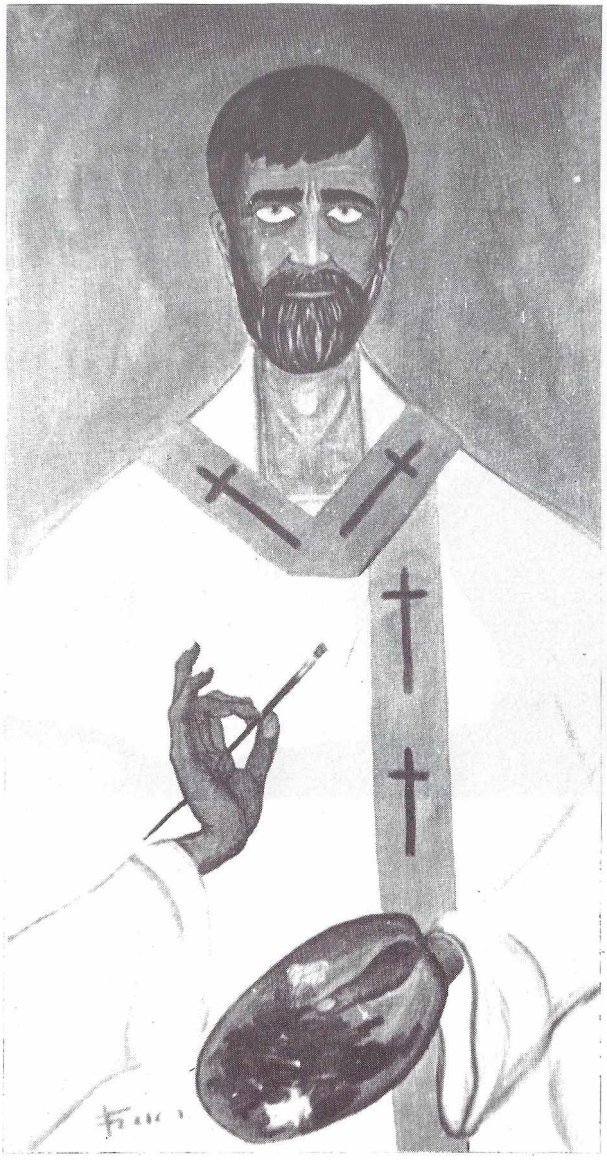

Önarckép. A művész oltára előtt – vászon, olaj – 110 x 60 cm
At the altar of art (self-portrait), oil on canvas
Автопортрет. У алтаря искусства. Холст, масло.

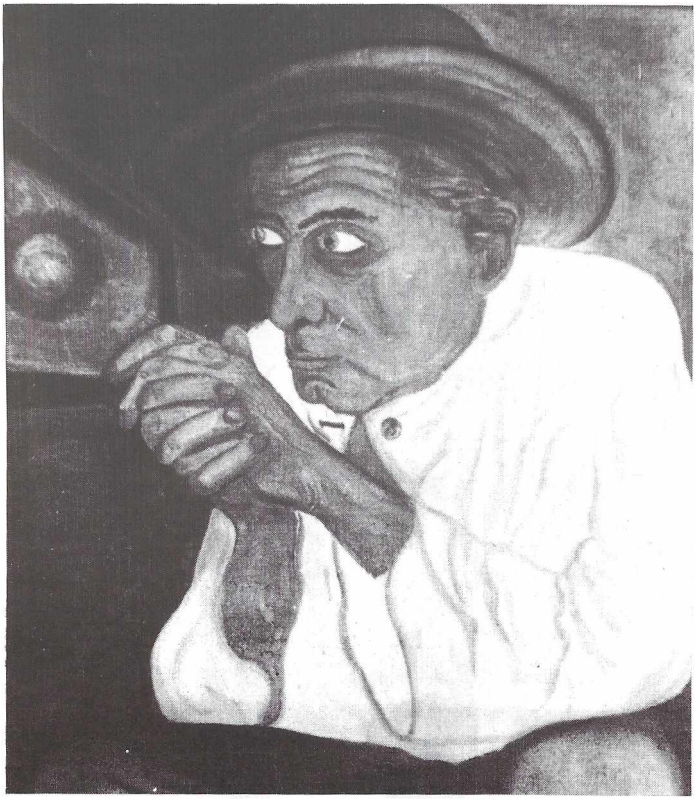

Őze Lajos – vászon, olaj – 70 x 60 cm
Lajos Őze, oil on canvas
Портрет Лайоша Ёзе. Холст, масло.

Önarckép. A művész oltára előtt – vászon, olaj – 110 x 60 cm
At the altar of art (self-portrait), oil on canvas
Автопортрет. У алтаря искусства. Холст, масло.

Esős Riga – karton, olaj – 49 x 47 cm
Rainy day in Riga, oil on canvas
Дождливый день в Риге. Картон, масло.

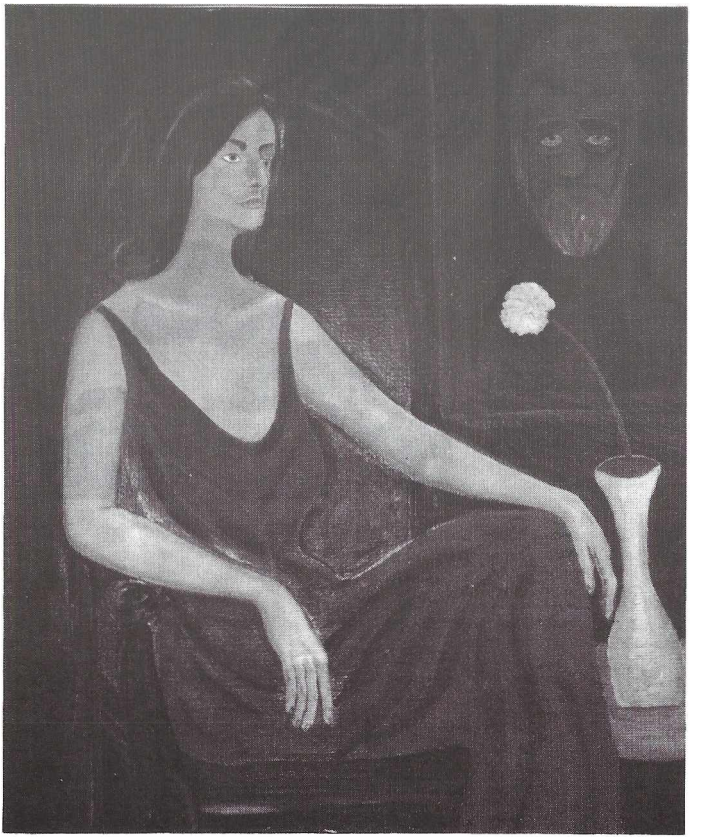

Vira – vászon, olaj – 95 x 80 cm
Faith, oil on canvas
Вера. Холст, масло.